

IŠGIRSK MANE

SEKSUALINIS VAIKŲ IŠNAUDOJIMAS
ARTIMOJE APLINKOJE:
BAUDŽIAMŲJŲ BYLŲ ANALIZĖ

Kovos su prekyba žmonėmis ir išnaudojimu centras, GABIJA BALNYTĖ

Copyright VšĮ Kovos su prekyba žmonėmis ir išnaudojimu centras, 2023

Leidinyi parengtas vykdam Marijampolės savivaldybės finansuojamą projektą „Kartu prieš prekybą vaikais Marijampolės rajone“

Ši darbą parėmė Europos Komisija pagal programą „Horizontas 2020“, vykdam projektą HEROES (dotacijos sutarties Nr. 101021801). Šio straipsnio turinys neatspindi oficialios Europos Sąjungos nuomonės. Atsakomybė už jame pateiktą informaciją ir nuomonę tenka tik autoriams.

Bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos integralios bibliotekų informacinės sistemos (LIBIS) portale ibiblioteka.lt
ISBN 978-609-96444-0-0

GABIJA BALNYTĖ

IŠGIRSK MANE

SEKSUALINIS VAIKŲ IŠNAUDOJIMAS
ARTIMOJE APLINKOJE: BAUDŽIAMŲJŲ
BYLŲ ANALIZĖ

2023, Kaunas

Šeima – saugiausia ir palankiausia aplinka vaikui, skatinanti vystytis, kurti saugų santykį su žmonėmis, realizuoti savo visapusiškus poreikius.

Taip turėtų būti.

Kartais nutinka taip, kad artimiausia vaikui aplinka tampa pavojumi jam, gniuždanti ir žeidžianti, paliekanti randus visam gyvenimui.

Sunku suvokti kaip (iš)gyvena vaikai seksualinio smurto akivaizdoje, kaip geba nepalūžti ir tikėti, kad ateitis bus sėkminga.

Sunku tikėti pasauliu, kai negali pasitikėti artimiausiais žmonėmis. Seksualinis smurtas prieš vaikus nėra maloni ar patogi tema, tačiau būtina kalbėti ir aiškiai apibrėžti ką turime nuveikti visi: socialiniai darbuotojai, teisėsaugos atstovai, pedagogai, kaimynai ir visi kiti, vienaip ar kitaip dalyvaujantys vaiko gyvenime.

Net jei dalyvavimas apsiriboja trumpais epizodais.

Leidinyje analizuojama 10 atvejų, 10 jautrių ir skaudžių istorijų, kurios keičia vaikų gyvenimus. Šiandien turime aiškiai žinoti KAS, KAIP, KĄ turi atlikti, kad tokių istorijų būtų mažiau arba jom paaiškėjus - užtikrinti vaiko interesų apsaugą. Dėkoju Kovos su prekyba žmonėmis ir išnaudojimu centrui (KOPŽI) už iniciatyvą apibendrinti bei viešinti patirtis, kurios, tikiu, taps pagrindu kurti efektyvesnę ir į vaiką orientuotą pagalbos sistemą.

Svajonė Rainienė, Marijampolės kolegijos lektorė, socialinio darbo ekspertė

SEKSUALINIS VAIKŲ IŠNAUDOJIMAS ARTIMOJE APLINKOJE: BAUDŽIAMŲJŲ BYLŲ ANALIZĖ

Ivadas

Pasak Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (2021), seksualinis smurtas prieš vaikus yra tyčinis nusikaltimas. Jis gali pasireikšti išžaginiu, seksualiniu prievartavimu, privertimu lytiškai santykiuoti, lytinės aistros tenkinimu, seksualiniu priekabiavimu, jaunesnio nei 16 metų asmens viliojimu, tvirkiniu, vaiko įtraukimu į prostituciją, pornografiją, seksualinę vergovę bei kitomis seksualinio išnaudojimo formomis. Seksualiniai nusikaltimai prieš vaikus yra ypač skaudūs. Šis reiškinys egzistuoja visame pasaulyje, visose šalyse ir bendruomenėse, tačiau - pernelyg dažnai šeimose (SOS Children's Villages). Artimoje aplinkoje vaiko patiriamą seksualinę prievartą neretai siekiama kruopščiai užmaskuoti, o tai apsunkina šio reiškinio išaiškinimą ir kelio užkirtimą (Giedrytė, Venckevičienė 2013).

Kadangi seksualinė prievarta prieš vaikus yra "tabu" tema, seksualinės prievartos aukos dažnai kenčia nuo stigmatizavimo ir diskriminacijos, o poveikis psichikos sveikatai apima nerimą, depresiją, psichologines traumas ir savęs žalojimą. Taip pat akcentuojama, kad seksualinės prievartos vaikystėje poveikis gali tęstis visą gyvenimą (Family for every child).

Vaikai dažnai nukenčia nuo seksualinio išnaudojimo dėl savo socialinio, finansinio ar emocinio pažeidžiamumo. Jie nėra fiziologiškai ir socialiai subrendę. Pabrėžiama, kad seksualinei prievartai yra būdingas galios disbalansas. Smurtautojai, siekdami išnaudoti aukas, naudojami asmeninėmis savybėmis (amžiumi, lytimi, fizine jėga, finansiniais ištekliais ir t. t.), kad parodytų savo galią ir valdžią aukų atžvilgiu (Giedrytė, Venckevičienė 2013).

Neretai tokie seksualiniai nusikaltimai sukelia visuomenės pasipiktinimą, priešišką požiūrį ir seksualinių nusikaltėlių pasmerkimą. Dažnai tokius seksualinių nusikaltėlių veiksmus priskiria pedofilams, psichikos ligoniams, „nesveikiems“, „nenormaliems“ asmenims, tačiau tokio pobūdžio nusikaltimus prieš vaikus daro ir psichiškai sveiki asmenys (Daškevičius et al. 2012), o seksualinį potraukį vaikams jaučia toli gražu ne visi prievartautojai.

Temos aktualumą ir sudėtingumą atspindi tai, kad seksualinių nusikaltimų aukos yra mažamečiai ir nepilnamečiai vaikai, kurie nedrįsta kreiptis pagalbos dėl patirtos seksualinės prievartos (Pūras, Ulevičiūtė 2010), nesuvokia su jais atliktų veiksmų, nežino savo teisių bei dažnu atveju būna įbauginti smurtautojo. Vertinant statistinius duomenis, užregistruotų vaikų, nukentėjusių nuo seksualinės prievartos artimoje aplinkoje, skaičius pastaraisiais metais išlieka aukštas (OSP, 2022), kas kelia susirūpinimą vaikų gerove ir saugumu.

Moksliniai darbai seksualinio smurto prieš vaikus tematika nėra nauja tyrimų sritis. Tačiau Lietuvoje, palyginus su užsienio šalimis, tyrimų apie seksualinę prievartą prieš vaikus nėra taip gausu. Todėl šiame tyrime siekta išnagrinėti vaikų seksualinės prievartos artimoje aplinkoje reiškinį.

Metodika

Seksualinio vaikų išnaudojimo artimoje aplinkoje reiškinys reikalauja išsamaus suvokimo ir analizės, kurią gali suteikti kokybiniai tyrimai. Pasitelkus kokybinius tyrimus galima bandyti pažinti šio reiškinio priežastis, išskirti rizikos grupes, identifikuoti smurtautojų charakteristikas. Siekiant išanalizuoti seksualinio smurto artimoje aplinkoje reiškinį buvo atlikta kritinė dokumentų analizė.

Šiame darbe naudojama kokybinė (interpretacinė) metodologija. Ši prieiga pasirinkta, kadangi buvo siekta išanalizuoti seksualinę prievartą artimoje aplinkoje prieš vaikus, tai yra, siekiama atskleisti ir suprasti tiriamąjį objektą „iš vidaus“. Kokybinis tyrimas – tai sistemingas, nestruktūruotas atvejo, individo ar individų grupės, situacijos ar įvykio tyrimas natūralioje aplinkoje, norint suprasti ir paaiškinti socialinius reiškinius ar problemas, apie kuriuos stinga informacijos (Aleksnevičiūtė J., Pocienė A., Šupa M. 2020, p. 46). Naudojant šią prieigą, išsikeltą tyrimo tikslą yra lengviau pasiekti, nes pasak autorių (2020), kokybinis tyrimas leidžia „pamatyti“ problemą iš labai arti, atskleidžią kontekstą, kuriame atsiranda socialinės problemos.

Tyrimo strategija. Tyrimo tikslui pasiekti buvo analizuojama mokslinė literatūra bei atliekama kritinė dokumentų analizė. Ši strategija padėjo surinkti informaciją apie vaikų seksualinį išnaudojimą artimoje aplinkoje reiškinį. Šiame darbe pasirinkta atvejo tyrimo duomenų analizės prieiga, nes tiriami konkretūs atvejai – baudžiamosios bylos, iškeltos už seksualinius nusikaltimus prieš vaikus artimoje aplinkoje. Ši tyrimo strategija leidžia dirbti su realiomis gyvenimo problemomis, pažiūrėti į jas objektyviai, suvokti įvairias jų atsiradimo aplinkybes ir priežastis.

Duomenų rinkimo metodas. Pagrindinis tyrimo duomenų rinkimo metodas – kritinė dokumentų analizė. Šiame darbe dokumentais vadinamos baudžiamosios bylos, iškeltos už vaikų seksualinį išnaudojimą artimoje aplinkoje 2016 – 2022 metais. Pasirinktas šis metodas, kadangi tai vienas informatyviausių duomenų rinkimo būdų, taip pat, jog būtų galima geriau įsigilinti į temą ir kuo geriau suprasti vaikų seksualinio smurto artimoje aplinkoje reiškinį.

Duomenų rinkimo proceso aprašymas. Prieš atliekant tyrimą, pirmiausiai buvo pasirinktos baudžiamosios bylos. Tyrimo metu nagrinėtos baudžiamosios bylos su kuriomis teko dirbti VŠĮ „Kovos su prekyba žmonėmis ir išnaudojimu centras“ (toliau – KOPŽI). KOPŽI centre esančios baudžiamosios bylos tirtos todėl, kad šioje įstaigoje 2022 m. rugsėjo 19 – lapkričio 30 d. buvo atliekama profesinė praktika, kurios metu su centro vadove buvo sutarta atlikti tyrimą apie vaikų seksualinį išnaudojimą artimoje aplinkoje. Bylos buvo skaitomos nuo 2022 m. rugsėjo 19 d. iki rugsėjo 30 d.

Imtis ir atrankos principai. Tyrimo metu išanalizuota dešimt baudžiamųjų bylų, iškeltų už seksualinius nusikaltimus prieš vaikus artimoje aplinkoje, iš kurių 9 baudžiamųjų bylų nuosprendžiai įsiteisinę, 1 – kaltinamasis aktas. Tiek baudžiamųjų bylų užteko susidaryti bendram vaizdui apie lytinių nusikaltimų prieš vaikus artimoje aplinkoje reiškinį. Šiame darbe baudžiamosios bylos atrinktos atsitiktine tvarka, nesiremiant tikimybiškumo principu. Pritaikyta tikslinė imties vienetų atranka.

Prieš atsirenkant baudžiamąsias bylas buvo numatyti keli bendri imties kriterijai:

1) aukos – mažamečiai ir nepilnamečiai vaikai;

2) baudžiamosios bylos iki šešių metų senumo;

Duomenų analizės metodai. Dokumentų studijavimo metu gautų duomenų analizei atlikti buvo pasirinktas turinio analizės metodas. Turinio analizė atlikta „rankiniu būdu“, t.y., buvo skaitomos baudžiamosios bylos ir fiksuojami analizės vienetai, susiję su tyrimo tema. Iš viso buvo užfiksuota 15 analizės vienetų, kurie vėliau virto 6 pagrindinėmis potemėmis:

1) Vaikų, nukentėjusių nuo seksualinio išnaudojimo artimoje aplinkoje, charakteristika

2) Asmenų, seksualiai smurtaujančių prieš vaikus artimoje aplinkoje, charakteristika

3) Seksualinį smurtą prieš vaikus charakterizuojantys duomenys

4) Seksualinės prievartos prieš vaikus priežastys

5) Vaikų nesikreipimo pagalbos priežastys

6) Seksualinio smurto prieš vaikus išaiškėjimo priežastys

Etikos principai. Dirbant su baudžiamosiomis bylomis buvo užpildytas duomenų apsaugos prašymas, kuriuo įsipareigojama laikytis bendrojo duomenų apsaugos reglamento. Prašymas pildytas VŠĮ Kovos su prekyba žmonėmis ir išnaudojimu centre (KOPŽI). Atliekant rezultatų aptarimą, laikantis priimtų etinių principų, nusikaltimų aukos, kaltinamieji ir nusikaltimų specifiškai minima tik apibendrintai, taip apsaugant nusikaltimų aukų ir kaltinamųjų identifikaciją ir privatumą.

Seksualinis vaikų išnaudojimas artimoje aplinkoje: tyrimo rezultatai

Analizuojant baudžiamąsias bylas buvo siekiama atskleisti vaikų seksualinio išnaudojimo artimoje aplinkoje reiškinį. Sekančiose darbo dalyse bus aptariamos vaikų seksualinio prievartautojo artimoje aplinkoje ir nukentėjusių vaikų charakteristikos. Taip pat prievartinio elgesio priežastys, sąlygojusios seksualinį smurtą prieš vaikus artimoje aplinkoje, seksualinės prievartos prieš vaikus veiksmai, vaikų nesikreipimo priežastys bei išaiškėjimo priežastys.

Vaikų, nukentėjusių nuo seksualinio išnaudojimo artimoje aplinkoje, charakteristika

Tyrimo metu siekta išsiaiškinti seksualinio išnaudojimo artimoje aplinkoje aukų charakteristikas. Iš analizuotų baudžiamųjų bylų pastebėta, kad iš nukentėjusiųjų vaikų dažniausiai nukenčia mergaitės (9 iš 10 atvejų), rečiau – berniukai. Tiek mergaitės, tiek berniukai dažniausiai nukentėjo nuo tėvo arba patėvio, mamos sugyventinio. Pažymėtina, jog pasitaikė atvejų, kai prieš vaiką smurtavo globėjai bei aukos esamas vaikinai.

Šios dokumentų analizės metu pastebėta, kad seksualinę prievartą artimoje aplinkoje patyrė įvairaus amžiaus vaikai. Seksualinį smurtą artimoje aplinkoje patyrė tiek mažamečiai vaikai (8 iš 10), kuriems nusikalstamos veikos padarymo metu nebuvo suėję 14 metų, tiek nepilnamečiai vaikai iki 18 metų. Taip pat iš baudžiamųjų bylų analizės matyti, kad pasitaikė keletas atvejų, kai seksualinis smurtas vaiko atžvilgiu prasidėjo jam esant mažamečiui, bet tęsėsi iki kol vaikas tapo nepilnamečiu. Taip pat nustatytas vaikų patirtos seksualinės prievartos dažnis. Pastebėta, jog beveik visi nukentėję vaikai seksualinį smurtą ir prievartą patirdavo periodiškai. Seksualinio smurto dažnis bylose vyravo nuo kelių mėnesių laikotarpio iki septynerių metų. Dažniausiai nukentėję vaikai seksualinį smurtą patirdavo apie 3 – 4 metus.

Gauti rezultatai apie nukentėjusiųjų šeimas rodo, kad dažniau seksualinė prievarta buvo išaiškinama nedarniose šeimose. Analizuotose baudžiamosiose bylose nukentėjusieji buvo iš šeimų, kurios yra įtrauktos į socialinės rizikos šeimų sąrašą, taip pat gauti rezultatai rodo, kad nukentėję vaikai buvo iš šeimų, kuriose tėvai buvo išsiskyrę, kuriose kartu su vaiku gyveno patėvis ar motinos sugyventinis bei gyvenantys pas globėjus.

Analizuotose baudžiamosiose bylose seksualinė prievarta artimoje aplinkoje buvo panaudota ir prieš negalią turintį vaiką. Dokumentų analizės metu pasitaikė keli tokie atvejai. Vienai nukentėjusiajai nusikalstamos veikos padarymo metu buvo konstatuojamas emocijų ir elgesio sutrikimas, o kitai – įgimtas intelekto defektas, lengvas protinis atsilikimas, reikšmingas elgesio sutrikimas. Pažymėtina, kad viena nukentėjusioji buvo nepilnametė, kita – mažametė. Šių baudžiamųjų bylų analizės duomenys nurodo, kad negalią turinčios mergaitės turi didesnę seksualinę viktimizacinę patirtį nei berniukai. Tačiau tai gali suponuoti, jog negalią turinčių vaikų smurtas artimoje aplinkoje yra latentiškas. Galima manyti, kad nukentėjusių vaikų negalios aspektas sąlygoja aukų pažeidžiamumą bei mažesnę kreipimąsi pagalbos ir pranešimą apie patirtą smurtą artimoje aplinkoje.

Vaikystėje patirtas seksualinis smurtas siejamas su nepalankiomis pasekmėmis vaiko raidai ir sveikatai (Pūras, Ulevičiūtė 2010). Šio tyrimo rezultatai parodė, kad pusei nukentėjusių vaikų, patyrusių seksualinę prievartą, atsirado vienokių ar kitokių psichikos sutrikimai. Net 5 iš 10 baudžiamųjų bylų buvo nurodyta, jog seksualinis smurtas vaiko atžvilgiu turi tiesioginį priežastinį ryšį su neigiamais padariniais vaiko psichikai. Kaltininko veiksmai, nukentėjusiems nuo seksualinio išnaudojimo artimoje aplinkoje, sukėlė tokius psichikos sutrikimus kaip depresija ir (ar) potrauminio streso sutrikimas.

Taip pat nukentėjusiems pasireiškė elgesio ir emocijų pakitimai. Dokumentuose nurodytose ekspertų išvadose pažymėtina, kad seksualinis vaiko išnaudojimas gali privesti prie savęs žalojimo – viena nukentėjusioji pjaustėsi. Akcentuotina, jog kai kurioms aukoms po patirto seksualinio smurto būtina ilgalaikė psichologinė pagalba / psichoterapija. Kaip seksualinio smurto pasekmę galima įvardinti ir medikamentinių vaistų vartojimą bei sunkumą grįžti į socialinį gyvenimą. Galima teigti, kad tokie įvykiai bei jų padariniai trikdančiai veikia vaikų socialinį, pažintinį gyvenimą.

Apibendrinat baudžiamųjų bylų duomenis, galima matyti, kad nuo seksualinės prievartos artimoje aplinkoje dažniau nukentėjo mažametės mergaitės. Taip pat seksualinė prievarta nebuvo vienkartiniai veiksmai, vaikai šią prievartą patyrė du ir daugiau kartų, kuri sukėlė vienokių ar kitokių psichikos sutrikimų. Kalbant apie šeiminių padėčių, artimoje aplinkoje seksualinis smurtas prieš vaikus dažniau pastebėtas probleminėse, nedarniose šeimose.

Asmenų, seksualiai smurtaujančių prieš vaikus artimoje aplinkoje, charakteristika

Tyrimo metu siekta išsiaiškinti seksualinių smurtautojų artimoje aplinkoje charakteristikas. Baudžiamųjų bylų analizės metu nustatyta, kad vaikų seksualinio išnaudojimo kaltininkais artimoje aplinkoje pagal lytį dažniausiai buvo vyrai. Dažnu atveju tai yra: tėvas, patėvis, rečiau – globėjas ar vaikinai. Kaltinamųjų amžius svyravo nuo 23 iki 49 metų. Didžiausią prievartautojų dalį sudarė amžiaus grupė tarp 40 ir 49 metų ir antra pagal dažnumą amžiaus grupė nuo 30 iki 39 metų. Mažiausiai nustatytų tokių asmenų priskiriami amžiaus grupei nuo 18 iki 24 metų. Kalbant apie smurtautojo išsilavinimą, sunku pastebėti kažkias tendencijas. Analizuojant bylas, pasitaikė atvejų, kuomet kaltinamojo išsilavinimas nebuvo nurodytas. Dokumentuose, kuriuose buvo nurodytas prievartautojo išsilavinimas, vienodai seksualinių prievartautojų turėjo vidurinį ir profesinį išsilavinimą. Mažiausią dalį smurtautojų sudarė nebaigę pagrindinio mokslo.

Analizuojant kaltinamųjų darbingumo ir užimtumo rodiklius, nustatyta, kad didžioji dalis kaltinamųjų asmenų nusikaltimo padarymo metu nedirbo ir nebuvo registruoti Užimtumo tarnyboje. Šiek tiek mažesnė dalis nusikaltėlių buvo dirbantys, tačiau dirbo nekvalifikuotus darbus, tokius kaip krovėjas ar pakuotojas. Asmenys, registruoti Užimtumo tarnyboje, sudarė mažiausią dalį. Analizuojant bylas taip pat pastebėta, kad kaltinamieji dažnu atveju buvo teisti ar turėjo neišnykusį teistumą. Pasitaikė tik vienas atvejis, kai kaltinamojo teistumas buvo išnykęs. Mažiau nei pusė smurtautojų anksčiau nebuvo teisti. Analizuojant prievartautojų šeiminių padėčių, pastebėta, kad didžioji dalis smurtautojų yra išsituokę, ir tik maža dalis kaltinamųjų asmenų buvo vedę ar niekada nesudarę santuokos.

Vertinant išanalizuotus duomenis pastebėta, kad alkoholis yra vienas iš veiksnių, turinčių reikšmės vaiko seksualinei prievartai artimoje aplinkoje. Alkoholio vartojimas nusikaltimo metu buvo užfiksuotas 5 iš 10 baudžiamųjų bylų. Nukentėjusieji yra parodę, kad „<...> patėvis ją nurenginėjo, jis buvo girtas“(3 byla), „<...> sakė, kad tė-

vas savo lytiniais organais liesdavo jo kūną prie užpakalio, kojų. Tai buvo daug kartų, kai tėvas būdavo girtas" (6 byla), „<...> kartais lytinių santykių metu patėvis būdavo išgėręs alaus." (7 byla). Iš analizuotų nukentėjusiųjų parodymų matyti, kad smurtautojai piktnaudžiaudavo alkoholiu ir ne lytinių santykių metu. „Mamai nusprendus išvykti, ji kartu vykti atsisakė, todėl mama ją paliko su tėvu. Tėvas pradėjo gerti." (1 byla), vieno nukentėjusiojo vaiko mama parodė, kad „kaltinamasis dažnai vartojo alkoholį, vartojo smurtą prieš ją ir jos vyresnįjį sūnų. <...> Girdėjo, kad ir tuomet kaltinamasis girtavo" (6 byla). Taip pat pabrėžtina, kad keliose baudžiamosiose bylose nurodoma, jog seksualinis išnaudojimas vykdavo smurtautojui būnant tiek apsvaigus nuo alkoholio, tiek blaiviam: „<...> tėvas viską darė tiek būdamas blaivas, tiek girtas." (1 byla). Iš atliktų dokumentų analizių galima pastebėti, kad alkoholio vartojimas šeimoje yra vienas iš rizikos faktorių vaikams patirti seksualinį išnaudojimą artimoje aplinkoje.

Baudžiamųjų bylų analizės metu pastebėta, kad daugiau nei pusė (6 iš 10) smurtautojų vengė prisiimti atsakomybę ir kategoriškai neigė įvykį ir savo kaltę. „Niekada neprašė ir neliepė liesti jo lyties organus ranka, ar jį masturbuoti, niekada nėra pats lietęs jos lyties organų ar juos laižęs liežuviu, nėra kišęs savo lyties organo į dukros lyties organus." (1 byla), „Savo kaltės nepripažįsta dėl to, kad nieko neprisimena kas įvyko, kada ir kaip santykiavo su nepilnamete. <...> Neprisimena ir neigia, kad lytiškai santykiavo su mergina. <...> Tvirtina, kad auka viską išsigalvojo." (2 byla), „jokio priekabiavimo nebuvo. <...> jam prieš apklausą pasakė, kad yra išprievartavimas ir kad jis turės pripažinti. <...> Nukentėjusiajai nieko nepadare, neigia bet kokius veiksmus." (3 byla), „Vaiko niekada nėra mušęs ir prievartavęs." (6 byla). Analizuojant dokumentus, tik du kaltinami asmenys visiškai sutiko su kaltinimais, prisiėmė atsakomybę ir gailėjosi dėl savo veiksmų. „<...> patvirtina visas jo dukters parodymuose nurodytas aplinkybes. Labai blogai vertina savo poelgį, gailisi." (8 byla), „Dėl to, kad turėjo lytinius santykius su 14 m. mergina gailisi. Sutinka, kad tyrimas būtų baigtas teismo baudžiamuoju įstatymu." (9 byla). Tiek pat smurtautojų iš dalies pripažino savo kaltę. Vienas jų parodė, kad „buvo pavargęs ir panoro prigulti. Nukentėjusioji <...> pasiūlė išvirti kavos, kad geriau jaustųsi. Išgėręs kavą neatsimena, kas po to vyko kokias 15 min. Mano, kad į kavą buvo kažko įpilta. Prabudęs pamatė, kad jo kelnės numautos, o nukentėjusioji suėmusi už lytinio organo. Pareikšto kaltinimo dėl kitų žagavimo atvejų, dėl seksualinio prievartavimo nepripažįsta." (7 byla). Kitas nurodė, kad „įrašą darė, kai dukra buvo pilnametė. <...> Ji leido daryti įrašą. Jis jos paklausė, ar gali filmuoti <...>. Ji sako netiesą, jog nematė, kaip jis filmuoja. Jeigu būtų neleidusi filmuoti, būtų to nedaręs. <...> Dėl kitų kaltinimų nieko nesupranta." (10 byla). Pastebėta, kad neretai prievartautojai, kurie neigė savo kaltę, buvo linkę pasiteisinti. Dažnu atveju teigdavo, jog kaltinimai jų atžvilgiu yra kerštas, išgalvoti ir suplanuoti. „Situacijos pagrindu įvardina paimtą nukentėjusios telefoną <...> nukentėjusioji norėjo keršto už telefoną." (3 byla), „mano, kad apklausiant mergaitę teisme, ja psichologas manipuliavo, ji klausimais buvo spaudžiama pasakyti tai, ką išgirsti buvo siekiama." (4 byla), „tai buvo suplanuota, nes jis buvo kažkam "skersai gatvę prabėgęs". Gal nukentėjusioji su mama norėjo jį pasodinti, nes kelias dienas prieš sulaukymą buvo didelis konfliktas." (7 byla), „<...> dėl ko jį kaltina nežino, gal mamos pamokyta. Mano, kad dukra kaltinimus sugalvojo, nes nori naujo automobilio" (10 byla). Iš analizuotų kaltinamųjų parodymų, matyti, kad keliems prievartautojams buvo būdingas savęs pateikimas kaip aukos, savęs ir savo

veiksmų pateisinimas. Jie buvo linkę perkelti atsakomybę už įvykčius prievartos aktus kitiems asmenims, net pačioms aukoms. „Teigė, kad jam prieš apklausą pasakė, kad yra išprievartavimas ir kad jis turės prisipažinti <...> prieš jį smurtavo pareigūnai, buvo naudojami kumščiai, jį mušė.“ (3 byla), „Taip pasielgė, nes ji jį išprovokavo. Ji užlipo ant jo“ (2 byla). Išanalizuoti duomenys leidžia daryti prielaidą, kad didžioji dalis kaltinamų asmenų neigia savo kaltę, teigia, jog kaltinimai yra išgalvoti, atsakomybę perkelia nukentėjusiam vaikui ir tokiu būdu stengiasi išvengti baudžiamosios atsakomybės už padarytą nusikaltimą.

Apibendrinant asmenų, seksualiai smurtaujančių prieš vaikus artimoje aplinkoje, charakterizuojančius duomenis, galima pastebėti, kad dažnu atveju tai buvo vidutinio ar vyresnio amžiaus, išsituokę, nedarbantys, anksčiau teisti vyrai. Sunkiau daryti konkretesnius apibendrinimus apie smurtautojo išsilavinimą, kadangi dalyje dokumentų ši informacija nebuvo nurodyta. Tačiau iš turimų duomenų galima manyti, kad tokias nusikalstamas veikas daro tiek vidurinį, tiek profesinį, tiek žemesnį išsilavinimą turintys asmenys. Taip pat dokumentų analizės rezultatai leidžia prievartautojus traktuoti kaip linkusius vengti atsakomybės už atliktus nusikalstamus veiksmus vaikų atžvilgiu.

Tačiau svarbu akcentuoti, kad mokslinėje literatūroje pabrėžiama, jog bendras seksualinių nusikaltėlių apibūdinimas yra neįmanomas, kadangi smurtautojas gali būti bet kuris asmuo, nepriklausomai nuo lyties, amžiaus, išsilavinimo, socialinio statuso, einamų pareigų ir pan. (Liesis, Dobrynina 2010).

Seksualinį smurtą prieš vaikus charakterizuojantys duomenys

Aplinka

Šio tyrimo metu buvo nustatyta, kur vykdavo vaiko prievartavimas. Visais seksualinio smurto atvejais, prievarta vykdavo nukentėjusiojo gyvenamoje vietoje (bute, name bei namo pagalbinėse patalpose). Keli atvejai parodė, kad prievarta vykdavo tiek nukentėjusiojo, tiek kaltinamo asmens gyvenamojoje vietoje, sodo namelyje ar smurtautojui žinomose, jam priklausančiose patalpose.

Veiksmų pradžia

Vertinant baudžiamųjų bylų duomenis apie vaikų seksualinio išnaudojimo artimoje aplinkoje veiksmus, pastebėta, kad keli nukentėję vaikai ir smurtautojai duodami parodymus nurodė, kada ir kokiomis aplinkybėmis prasidėjo seksualinis išnaudojimas. Viena iš nurodomų aplinkybių – nukentėjusio vaiko mamos išėjimas iš namų ir vaiko palikimas su tėvu. „Po žmonos išvykimo pradėjo fotografuoti dukrą nuoga“ (1 byla), kita aplinkybė – nukentėjusio vaiko mamos pastojimas. „Viskas prasidėjo, kai mama laukėsi mažojo broliuko ir negalėjo turėti lytinių santykių.“ (7 byla). Taip pat kaip aplinkybė buvo nurodytas mamos nebuvimas namuose dėl darbo. „Darydavo tai rytais, dažniausiai savaitgaliais, nes mama dirbdavo.“ (10 byla).

Atsižvelgiant į tokius nukentėjusių vaikų ir prievartautojo parodymus, galima daryti prielaidą, kad viena aplinkybių, paskatinusių suaugusį žmogų seksualiai smurtauti prieš vaiką yra susijusi su prievartautojo nesėkmingais, nepavykusiais santykiais su pilnametėmis partnerėmis ar negalėjimu seksualinių poreikių patenkinti socialiai priimtinais būdais.

Seksualinio pobūdžio veiksmai

Seksualinė prievarta apima daug prieš vaiką atliekamų veiksmų. Seksualinė prievarta prieš vaikus gali būti su prasiskverbimu (vaginalinė, analinė, oralinė) ir be (glostymas, lietimasis, glamonėjimas, vertimas liesti kito asmens lytinius organus). O taip pat seksualinė prievarta gali būti paslėpta (atsitiktinis suaugusio asmens įėjimas į vonią, kurioje maudosi vaikas, skatinimas miegoti vienoje lovoje, žaismingas vaiko kūno vietų lietimasis ir pan.) (Pūras, Ulevičiūtė 2010).

Dažniausios seksualinio smurto formos yra seksualinio apsisprendimo laisvės ir neliečiamumo pažeidimai (BK XXI skyrius). Analizuotose baudžiamosiose bylose seksualiniai nusikaltėliai dažniausiai buvo kaltinami seksualiniu prievartavimu (150 str.). Seksualinis prievartavimas dažniausiai pasireiškė: išrengimu nuogai, intymių vietų lietimasis, laižymu, lytinių organų rodymu, liepimu juos liesti, masturbuoti, savo lytiniu organu nukentėjusiojo intymių vietų lietimasis, masturbavimusi nukentėjusiojo akivaizdoje, lytinio organo kišimu į burną, lytinės aistros tenkinimo pabaigimu spermos išsiliejimu, t. y., oraliu ir kitokiu fiziniu sąlyčio būdu tenkinant lytinę aistrą.

Kiek mažiau seksualinė prievarta pasireiškė išžaginiu (lyties organo įvedimu į nukentėjusiosios makštį) (149 str.) ir jaunesnio negu šešiolikos metų asmens tvirkinimu (153 str.). Tvirkinimas pasireiškė: kvietimu žiūrėti pornografinius filmus, pornografinio turinio vaizdo įrašų demonstravimu, liečiant, glostant nukentėjusio asmens kūną, nuolatinio kalbėjimo apie prievartautojo ir aukos lytinius santykius, prašymais lytiškai santykiauti. Taip pat tokiais seksualinio pobūdžio veiksmais kaip nuogo mažamečio fotografavimu ir filmavimu, seksualinio pobūdžio veiksmų tarp mažamečių fotografavimu ir filmavimu, akcentuojant jų lytinius organus, taip pat ir lytiškai santykiaujant ar tenkinant lytinę aistrą jaunesnio nei šešiolikos metų asmens akivaizdoje.

Daug rečiau nustatyta kaltinimų, pateiktų dėl lytinės aistros tenkinimo pažeidžiant nepilnamečio asmens seksualinio apsisprendimo laisvę ir (ar) neliečiamumą (151 str.). Ši seksualinė prievarta apima lytinį santykiavimą su jaunesniu negu šešiolikos metų asmeniu, nesant išžagavimo, seksualinio prievartavimo ar privertimo lytiškai santykiauti požymių.

Nagrinėtose baudžiamosiose bylose kiek rečiau pasitaikė kaltinimų pagal BK XXIII skyrių (Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai vaikui ir šeimai). Kelios mergaitės buvo išnaudojamos pornografiniai produkcijai gaminti (162 str.), kuria vėliau kaltininkai disponuodavo (309 str.). Vienas prievartautojų daug kartų fotografavo ir filmavo mažametę dukrą nuogą, taip pat seksualinio pobūdžio veiksmus tarp jos ir kito mažamečio, akcentuodamas jų lytinius organus, bei savo lytinės aistros tenkinimą su dukra. Kitas smurtautojas taip pat filmuodavo nuogą dukrą, kuriai jis glosto krūtis, kiša pirštus į jos makštį, varpa liečia makštį. Tokiu būdu kaltinamieji pagamino pornografinio turinio nuotraukas ir vaizdo įrašus, kuriuos ketino platinti. Tai rodo, kad seksualinė prievarta yra ne tik seksualiniai veiksmai su vaiku, bet ir veiksmai, iš kurių galima pasipelnyti materialiai.

Akcentuotina, jog daugumai kaltinamųjų buvo keliami kaltinimai pagal du ir daugiau Baudžiamojo kodekso straipsnių.

Kaltinamųjų seksualinius veiksmus dažnu atveju lydėdavo fizinis smurtas, kuris buvo naudojamas kaip įrankis pasiekti lytinius santykius su nukentėjusiu vaiku. Fizinis smurtas dažniausiai pasireiškėdavo tokiais veiksmais kaip vaiko stumdymas, viso kūno užgulimas, rankų prispaudimas, kad nukentėjęs nepilnametis asmuo nesipriešintų, jėga numaunamais rūbais, neleidimu pasišalinti iš kambario, privertimu gultis į lovą, smūgių sudavimu į veidą, galvos sritį, pilvą, rankų laužymu bei įvairių kūno vietų kandžiojimu. Kiek rečiau, kad pasiektų lytinius santykius su nepilnamečiu vaiku, buvo naudojamas psichologinis smurtas. Palaužti vaiko pasipriešinimą buvo grasinama šeimos susidorojimu, taip pat šantažuojant paviešinti vaizdo įrašą, kuriame nukentėjęs vaikas išnaudojamas pornografijos tikslais. Kai kuriais atvejais buvo siekiama papirkti auką pažadais atsilyginti už seksualinius santykius, pavyzdžiui, perkant drabužius.

Prievartautojai visais atvejais, atliekant seksualinės prievartos veiksmus, veikė vieni. Tačiau vienu atveju, po įvykdytos seksualinės prievartos, smurtautojas veikė bendrininkų grupėje su savo motina, siekiant paveikti nukentėjusiąją, kad ji ikiteisminio tyrimo metu arba teisme duotų melagingus parodymus, kurių pagrindu prievartautojas išvengtų realios laisvės atėmimo bausmės.

Veiksmai po įvykdytos seksualinės prievartos prieš vaikus

Išanalizavus baudžiamąsias bylas išryškėjo, jog po kaltinamojo atliktos seksualinės prievartos seka vaiko įkalbinėjimas niekam nepasakoti apie tai, kas įvyko, bandoma tai nusišlėpti. Prievartautojai tai darė įvairiais būdais. Vieni naudojo grąsinius, kiti pasitelkė įtaigą, akcentuodami, jog tai yra meilė ir kad taip yra normalu elgtis su savo vaikais.

Veiksmų normalizavimas

Baudžiamųjų bylų analizės metu pastebėta, kad kai kurie seksualiniai prievartautojai siekė normalizuoti savo atliekamus veiksmus vaikų atžvilgiu. Viena nukentėjusioji nurodė, kad tėvas „<...> mokė miegoti nuogą, ateidavo patikrinti, sakydavo, kad taip miegoti sveikiau“, „<...> tėvas padarė taip, lyg tai būtų normalu“, „<...> tėvas sakydavo, kad tai buvo meilė, sakydavo, kad myli“, „tėvas paaiškino, kad gyvenimas yra toks, kad ji su vaikinais taip darys, bus seksas ir jis to dukrą mokė“ (1 byla). Kita nukentėjusioji parodė, kad „Mamai nesakė, nes galvojo, kad tai ką daro tėvas, normalu. Tėvas jai sakė, kad visi tėvai taip elgiasi su pirmagimėmis dukromis, ruošia jas gyvenimui“ (10 byla).

Remiantis tokiais nukentėjusiųjų parodymais, galima daryti prielaidą, kad smurtautojas naudojosi savo artimu ryšiu su vaiku, manipuliavo vaiku, paveikiant jo pasipriešinimą seksualinei prievartai.

Seksualinės prievartos prieš vaikus priežastys

Atliekant tyrimą taip pat buvo siekta išsiaiškinti priežastis, paskatinusias asmenį seksualiai smurtauti prieš vaiką artimoje aplinkoje. Kaltinamųjų parodymų analizės metu nustatyti tik du prievartautojai, kurie patys nurodė priežastis, lėmusias seksualinės prievartos prieš vaikus panaudojimą. Vienas kaltinamųjų pirmiausiai parodė, kad „nežino, kodėl filmavo dukrą, įrašą darė be jokio tikslo“, tačiau kiek vėliau pripažino, jog įrašas buvo daromas siekiant patenkinti save „nori nufilmuoti, kad galėtų j ją žiūrėti ir save patenkinti.“ (10 byla). Kitas kaltinamasis parodė, kad „nežino, kas jam „užplaukdavo“ ir kodėl pradėdavo liesti nukentėjusiąją. <...> pripažino, kad taip elgėsi norėdamas patenkinti savo lytinę aistrą“ (8 byla).

Kadangi iš analizuotų baudžiamųjų bylų tik 2 prievartautojai nurodė seksualinės prievartos prieš vaikus priežastis, negalima daryti plačių apibendrinimų, tačiau galima kelti prielaidą, jog viena iš galimų nusikalstamo elgesio priežasčių yra savo seksualinės aistros patenkinimas. Galima manyti, kad seksualinės prievartos panaudojimą artimoje aplinkoje prieš vaikus gali lemti smurtautojo savanaudiškas noras patenkinti seksualinę aistrą, iškeliant savo poreikius aukščiau už nukentėjusio vaiko poreikius, interesus ir teises.

Vaikų nesikreipimo pagalbos priežastys

Seksualinės prievartos prieš vaikus mastą nustatyti sunku, nes tokia nusikalstamą veiką gaubia tyla ir stigma. Todėl daugelis aukų niekada neatskleidžia savo patirties ir nesikreipia pagalbos (United Nations). Iš analizuotų nukentėjusių vaikų parodymų matyti įvairios nesikreipimo pagalbos priežastys. Dažnai nurodoma nesikreipimo priežastis – baimė: „<...> bijojo papasakoti, nes vėl galėjo būti sumušta.“ (5 byla), „Apie tai niekam nepasakojo, nes bijojo, jog svetimi žmonės apie tai nesužinotų.“ (6 byla), „<...> bijojo patėvio ir todėl, kad jis buvo statybininkas, turėjo daug draugų, bijojo, kad nebūtų blogai jos mamai ar šeimai.“ (7 byla), „Bijojo kam nors apie tai pasakyti. <...> Tėvas buvo neprognozuojamas, todėl jai buvo baisu, kad pakels ranką ar paviešins įrašą internete“ (10 byla). Kiek rečiau buvo įvardintas gėdos jausmas, kaip priežastis niekam apie tai nepasakoti: „Jai buvo gėda, nes visi ją pravardžiuodavo.“ (1 byla), „<...> jautė gėdą“ (10 byla), „Mokykloje nepasakojo, nes nenori, kad šaipytųsi“ (8 byla). Neturėjimas, kam pasiguosti taip pat buvo viena iš nesikreipimo pagalbos priežasčių. „Neturėjo kam pasiguosti, papasakoti ir prašyti pagalvos. <...> paprasčiausiai kentėjo, prarado viltį“ (5 byla). Taip pat kaip nesikreipimo pagalbos priežastimis buvo įvardinti prievartautojo grasinimai aukai, liepimai niekam nesakyti bei nukentėjusio asmens nesijautimas nukentėjusiu. Apibendrinant, galima pastebėti, kad seksualinę prievartą patyrę vaikai būna įbauginti smurtautojo ir nedrįsta kreiptis pagalbos. Iš analizuotų nukentėjusiųjų vaikų parodymų matyti, jog yra svarbu turėti, kam galima būtų saugiai pasisakyti apie patirtą skriaudą.

Seksualinio smurto prieš vaikus išaiškėjimo priežastys

Kalbant apie seksualinės prievartos prieš vaikus išaiškėjimą, akcentuotinas svarbus mokyklos / darželio personalo bei su šeima dirbančių socialinių darbuotojų vaidmuo. Viena seksualinio smurto išaiškėjimo priežasčių – su vaiku dirbančių asmenų pastebėtas vaiko seksualizuotas elgesys bei neatitinkančios jo amžiaus žinios apie lytinį gyvenimą. Kitas veiksnys dažnai nulėmęs smurto pabaigą – vaiko pasisakymas artimam asmeniui – draugei, sėsei, broliui ar močiutei. Taip pat pasipasakojimas mokyklos psichologei, mokytojai ar direktorei. Pabrėžtina, kad tokie nukentėjusių vaikų pasisakymai kitam asmeniui, dažnai buvo lydimi prašymo apie tai niekam nepasakoti. Išaiškinti seksualinį smurtą artimoje aplinkoje padėjo ir tokios lytinių santykių pasekmės kaip nukentėjusiosios nėštumas. Pasitaikė atvejais, kai nukentėjusioji praėjus daug laiko po patirtos seksualinės prievartos viešai apie tai prabilo socialiniuose tinkluose. Tokios išaiškėjimo aplinkybės rodo, kad tiek artimos aplinkos asmenims, tiek su vaikais dirbantiems specialistams yra svarbu žinoti, kaip atpažinti seksualinį smurtą, naudojimą prieš vaikus bei nelikti abejingiems vaiko pasisakymams. Nors iš analizuotų dokumentų matyti, kad aplinkiniai asmenys, esantys arti nukentėjusių vaikų, vaidina svarbų vaidmenį atskleidžiant seksualinį smurtą artimoje aplinkoje, tačiau akcentuotina, kad pasitaikė keletas atvejų, kuomet pasireiškė aplinkinių asmenų abejingumas situacijai. Asmenys girdėjo sklindančias kalbas, jog „tėvas miega su dukra“, numanė, jog kažkas negerai, tačiau realių veiksmų padėti vaikui nesiėmė. Toks suaugusių asmenų abejingumas seksualiai išnaudojamam vaikui gali trukdyti prabilti apie patirtą prievartą (Pūras, Ulevičiūtė 2010).

Tyrimo apribojimai ir trūkumai

Atsižvelgiant į darbo apimtį buvo išanalizuota 10 baudžiamųjų bylų, su kuriomis dirbo viena nevyriausybinių organizacijų, todėl tyrėjas neužtikrina, kad dokumentų analizės metu gauta informacija yra pakankamai plati, jog ją būtų galima generalizuoti. Baudžiamosios bylos buvo nagrinėjamos skirtinguose teismuose, sekretoriaujant skirtingiems asmenims, todėl jų turinio pateikimas taip pat skyrėsi. Ne visuose dokumentuose buvo pateikiama vienoda informacija, todėl buvo sunku daryti bendresnius apibendrinimus vienokiu ar kitokiu aspektu.

Pažymėtina, jog baudžiamųjų bylų analizės metu nebuvo galimybės atlikti gilesnės psichologinės prievartautojų ir nukentėjusiųjų asmenybės analizės bei nusikalstamo elgesio motyvų analizės, kadangi analizuotuose dokumentuose tai nebuvo akcentuojama. Taigi, tyrimo duomenys neleidžia daryti kategoriškų išvadų, galima tik kelti prielaidas apie seksualinio nusikaltėlio ir nukentėjusiojo asmenybę ir seksualinės prievartos prieš vaikus motyvus.

Nagrinėjant baudžiamąsias bylas pastebėta, kad trūksta duomenų apie kaltinamojo asmens psichikos būseną nusikaltimo padarymo metu. Taip pat ir duomenų apie prievartautojų buvusius teistumus, ar jie teisti už panašias nusikalstamas veikas ir pan.

Apibendrinimas

Apžvelgus į išnagrinėtus duomenis, galima teigti, kad didesnę riziką patirti seksualinį išnaudojimą artimoje aplinkoje turi mažametės mergaitės. Tokie seksualinio smurto atvejai dažniausiai būna pastebėti probleminėse šeimose; seksualiniai veiksmai dažnu atveju būna ne vienkartiniai, o užsitęsę ilgą laiko tarpą, ilgai nutylėti ir neatskleisti. Vaikui nukentėjus nuo seksualinės prievartos, pastebimi neigiami pokyčiai jo psichinei, fizinei bei socialinei sveikatai.

Nustatyta, jog seksualinę prievartą artimoje aplinkoje vaikai patiria iš jiems pačių artimiausių žmonių – tėvų, patėvių ar mamos sugyventinių. Smurtautojai gali būti charakterizuojami kaip vidutinio amžiaus vyrai (apie 40 metų), daugeli atvejų neturintys darbo, išsituokę, anksčiau teisti vyrai. Tokie asmenys linkę veikti vieni ir neigti nusikalstamus veiksmus. Dažniausiai smurtautojai kaltinami seksualiniu prievartavimu, o seksualinės prievartos veiksmai visais atvejais vyko nukentėjusiojo vaiko namuose. Pusę visų prievartautojų seksualinius nusikaltimus prieš vaikus padarė būdami apsvaigę nuo alkoholio, todėl svarbu spręsti piktnaudžiavimo alkoholiu prevencijos klausimus.

Seksualinis smurtas prieš vaikus gali pasireikšti įvairaus pobūdžio seksualiniais santykiais: vaiko glostymu, lietim, bučiavimu ir pan., siekiant seksualiai pasitenkinti; vertimu vaiką tenkinti suaugusio aistrą – glostyti, liesti suaugusį, bučiuoti ir pan.; suaugusio lytinių organų demonstravimu ar vertimu vaiką tai daryti, vaiko įtraukimu į pornografinę veiklą, pornografinių filmų rodymu ir seksualinio pobūdžio kalbomis su vaiku. Vaikų seksualinė prievarta gali būti ne tik seksualiniai veiksmai, kuriais patenkinama suaugusio asmens lytinė užgaida, bet ir kaip būdas gauti pelną (vaikų pornografija). Dauguma vaikų, patyrusių seksualinę prievartą, patiria ir kitokio pobūdžio smurtą. Analizuotose bylose nukentėję vaikai kartu su seksualine prievarta dažnai buvo patyrę fizinį smurtą.

Tyrimas rodo, kad vaikai, patyrę seksualinį smurtą artimoje aplinkoje, nedrįsta prabilti ir pranešti apie tai suaugusiems. Nepranešimo priežastys dažniausiai būna prievartautojo baimė ir jaučiama gėda. Todėl svarbu, kad visi nukentėję vaikai žinotų, jog bet kada gali kreiptis į suaugusį asmenį bei pasipasakoti apie patirtą prievartą. Tyrimas taip pat rodo, kad svarbų vaidmenį, išaiškinant seksualinį smurtą artimoje aplinkoje, atlieka artimiausi asmenys: šeimos nariai, artimieji, mokyklos / darželio personalas. Todėl visi asmenys, ypač artimieji ir specialistai, dirbantys su vaikais, turėtų būti budrūs ir atkreipti dėmesį į požymius, rodančius, kad vaikas yra seksualiai išnaudojamas, nelikti abejingiems bei suteikti tokiam vaikui pagalbą.

Literatūra

1. Aleknevičiene, J., Pocienė, A., Šupa, M. 2020. Kaip parašyti mokslinį rašto darbą? Mokomoji priemonė Vilniaus universiteto Filosofijos fakulteto kriminologijos ir sociologijos studentams. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1–78. Prieiga per internetą: https://www.fsf.vu.lt/dokumentai/Kaip_parasyti_moksline_darba_2020_EL.pdf [žiūrėta 2022 m. lapkričio 10 d.]
2. Butrimas, V., Martinkienė, V. 2020. Asmenų kaltinamų įvykdžius seksualinio pobūdžio nusikaltimus prieš nepilnamečius, charakteristikos. Sveikatos mokslai, 30 (6), 124 – 135. Prieiga per internetą: https://www.researchgate.net/profile/VaivaMartinkiene/publication/347179197_asmenu_kaltinamu_i_vykdzius_seksualinio_pobudzio_nusikaltimus_pries_nepilnamecius_charakteristikos/links/5fed98f345851553a00a1c28/asmenu-kaltinamu-ivykdzius-seksualinio-pobudzio-nusikaltimus-pries-nepilnamecius-charakteristikos.pdf [žiūrėta 2022 m. lapkričio 9 d.]
3. Daškevičius, K., Marcinkevičienė, J., Joneliūkštienė, V. et al. 2012. Teismo psichiatrijos – psichologijos ekspertizų, atliktų kaltinamiesiems, padariusiems seksualinius nusikaltimus prieš vaikus ir paauglius, analizė (1994–2010 m.). Sveikatos mokslai, 22(2), 5 – 11. Prieiga per internetą: <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/object/LT-LDB-0001:J.04-2012~1367180085718/J.04-2012~1367180085718.pdf> [žiūrėta 2022 m. lapkričio 9 d.]
4. Family for every child. Sexual violence against children. Position paper. Prieiga per internetą: <https://familyforeverychild.org/wp-content/uploads/2022/07/Sexual-violence-position-paper.pdf> [žiūrėta 2022 m. lapkričio 14 d.]
5. Giedrytė, R., Venckevičienė, J. 2013. Seksualinis vaikų išnaudojimas: charakteristikos, priežastys, identifikavimas ir prevencija. Socialinis ugdymas, 3 (35), 90–107. Prieiga per internetą: <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2013~1408445679682/J.04~2013~1408445679682.pdf> [žiūrėta 2022 m. lapkričio 12 d.]
6. Liesis, M., Dobrynina, M. 2010. Lytinius nusikaltimus padariusiems asmenims taikytinų prevencinių priemonių tyrimo ataskaita. Biologinė psichiatrija ir psichofarmakologija, 12(1), 60–77. Prieiga per internetą: <http://biological-psychiatry.eu/wp-content/uploads/2014/06/Tyrimo-ataskaita-M.-Liesis.pdf> [žiūrėta 2022 m. lapkričio 11 d.]
7. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija. 2021. Smurto prieš vaikus prevencija. Prieiga per internetą: <https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/seima-ir-vaikai/vaiko-teisiu-apsauga/smurto-pries-vaikus-prevencija> [žiūrėta 2022 m. lapkričio 15 d.]
8. Oficialios statistikos portalas. 2022. Užregistruota asmenų, nukentėjusių nuo seksualinės prievartos artimoje aplinkoje. Prieiga per internetą: <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?indicator=S3R0130#/> [žiūrėta 2022 m. lapkričio 3 d.]
9. Pūras, D., Ulevičiūtė, I. 2010. Vaikų seksualinė prievarta ir jos pasekmės. Visuomenės sveikata, 3(50), 19–23. Prieiga per internetą: [https://www.hi.lt/uploads/pdf/visuomenes%20sveikata/2010.3\(50\)/SV_3_Puras.pdf](https://www.hi.lt/uploads/pdf/visuomenes%20sveikata/2010.3(50)/SV_3_Puras.pdf) [žiūrėta 2022 m. lapkričio 12 d.]
10. Simanauskaitė, S., Žukauskienė, R. 2003. Seksualinių nusikaltėlių asmenybės ypatumai pagal penkių didžiųjų veiksnių modelį. Jurisprudencija, 42(34), 111–122. Prieiga per internetą: <https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/13631/3415-7146-1-SM.pdf;sequence=1> [žiūrėta 2022 m. lapkričio 8 d.]
11. SOS Children's Villages. Violence against children: a global problem. Prieiga per internetą: <https://www.sos-usa.org/who-we-are/how-we-care/violence-against-children> [žiūrėta lapkričio 5 d.]
12. United Nations. Sexual violence. Prieiga per internetą: <https://violenceagainstchildren.un.org/content/sexual-violence> [žiūrėta 2022 m. lapkričio 6 d.]

Tėvo prievartauta Darija: kodėl manęs niekas negelbėjo?

Diana Krapavickaitė, 2023-01-09

Per dešimtmetį įvyko nemažai pokyčių vaiko teisių apsaugos sistemoje. Tačiau dar visai neseniai landynėje augančio ir išnaudojamo vaiko kai kurie specialistai buvo linkę nepastebėti.

Kasdienė baimė

Mūsų nerūpestinga, pliusiniais meškučiais, lėlėmis, mašinėlėmis apkamšyta vaikystė ypač pražysta prisiminimuose, kai sulaukiame savo vaikų. Puslapį po puslapio verčiame nuotraukų albumus, kuriuose užfiksuotos mūsų tėvams atrodžiusios itin svarbios akimirkos. Juokiamės, kad rankos pakėlimas aukščiau arba žemiau mūsų tėvams atrodė toks reikšmingas ir tik vėliau suvokiame, kad lygiai tą patį darome su savo vaikais.

Darijai (pavardė redakcijai žinoma) šiandien yra 28-eri. Gal kažkur labai giliai ir ji turi šviesių vaikystės prisiminimų, tačiau juos užgožia kiti – skausmingi, kasdien sugrįžtantys, persekiojantys vaikystės vaizdai: nuolat girtaujantis tėvas, tokie pat girti ir agresyvūs jo bičiuliai, prirūkyti ir dvokiantys namai, tuščias šaldytuvas. Tačiau tai tik mažoji blogybė. Darijai buvo devyneri, kai tapo tėvo seksualinių įgeidžių tenkintoja. Mažiausiai penkerius metus savo vaiką tėvas išnaudojo dar ir pornografijai. „Na, mieloji baigiasi pinigėliai, pasistenkime“, – maždaug taip dukrai sakydavo iškrypėlis, traukdamas filmavimo kamerą.

Ši Darijos gyvenimo dalis pašiuropino ir visko mačiusius teisėsaugininkus. Darijos tėvas buvo nuteistas už atimtą vaikystę.

Kad kažkas baisaus vyksta už šios šeimos namų durų, kalbėjo visas miestelis. Darija pasakoja, girdėdavusi, kaip žmonės kalba apie tai, kad ji miega su tėvu. Tačiau niekas neištraukė vaiko iš šio pragaro.

„Labai visko bijau ir bijojau visada. Net nemoku paaiškinti, kodėl nenorėjau išeiti iš tėvo namų. Atvažiuodavo policija ir klausdavo, ko noriu, bet aš bijodavau, kad mane paims, bijodavau važiuoti į vaikų namus. Tėvas rodė siaubo filmus, kalbėjo apie tai, kaip vagia vaikus, mergaites prievartauja. Esu mačiusi tokių baisių dalykų, kad net nežinau, ar kas nors dar mane nustebintų.

Kiekvieną dieną prisimenu tėvą, Giedrių, kuris mane prievartavo. Kiekvieną dieną apie tai pagalvoju. Aš visko bijau, visą laiką bijau dėl savo vaikų“, – su Darija kalbamės per nuotolį, ji išvyko gyventi į Jungtinę Karalystę.

Tapusi pilnamete Darija paliko tėvo namus. Tačiau jos pasirinkimas buvo ne ką geresnis – įkrito į glėbį vyro, kuris mažai kuo skyrėsi nuo tėvo. Pati sutinka, kad toks bendravimas jai atrodė lyg norma. O kaip kitaip? Ji nematė kitokio.

„Dabar gal tėra porą metų, kai jaučiuosi geriau, galiu kontroliuoti savo pyktį, nuotaikas“, – Darija paliko savo dviejų vaikų tėvą, tačiau iki ramybės jos viduje dar šviesmečiai. Teisybės paieškos Dabar jau suaugusios moters, mamos akimis žvelgdama į savo praeitį, Darija neranda atsakymo, kodėl ji taip niekam nerūpėjo, kodėl niekas jos, mažo vaiko, negelbėjo.

Nuo košmariškų vaikystės išgyvenimų praėjo maždaug penkiolika metų. „Tačiau ar gali tam būti senatis“, – retoriškai klausia Darija.

Nuolatinė savęs analizė, skaudūs prisiminimai atsitiktinai sutapo su socialiniame tinkle perskaityta informacija apie Pravieniškių seniūnijos seniūnę ir specialistę socialiniam darbui. Darija sako supratusi, kad po Pravieniškių bendruomenės kritikos pasikeitė seniūnas, o socialinė darbuotoja liko dirbti.

„Man įdomu, kas mano kaime vyksta. Mačiau, kad socialine darbuotoja tebedirba ta pati Vaida Kubilienė, kuri buvo, kai augau. Skaičiau, kad žmonės nori keisti seniūnę ir ją. Tada pagalvojau, kad ji neteks darbo, kurio ir negali dirbti, bet ji liko. Seniūnę pakeitė, o socialinė darbuotoja liko. Aš jai parašiau, kad prisimenu ją, ir paklausiau, kodėl man nepadėjo, bet ji nieko neatsakė. Mačiau, kad ji perskaitė. Ji galėjo bent atrašyti. Ji žino, kas man buvo. Tada ir nusprendžiau parašyti Kaišiadorių savivaldybei“, – apie atsakymų paieškas pasakoja Darija.

Darija kreipėsi į Kaišiadorių savivaldybę nurodyma, kad laikotarpiu nuo 2005 iki 2011 m. Pravieniškių seniūnijoje dirbanti socialinė darbuotoja V. Kubilienė neatliko savo pareigų.

„Nė vieno karto nepaklausė manęs, ar aš pavalgiosi, ar turiu kuo apsirengti, ar turiu kur miegoti, ar aš saugi namuose. Nė vieno karto ši moteris nepasiteiravo manęs, kodėl aš bėgu iš namų.

Vieną vienintelį man žinomą atvejį Vaida lankėsi mūsų namuose. Tik vieną kartą per visą šį ilgą laikotarpį. Tam, kad būtų galima įsitikinti, jog augu netinkamomis sąlygomis, net nereikėjo būti profesionalu. Bet kuris žmogus, buvęs mūsų namuose, patvirtins, kad gyvenau landynėje. Dėkojau socialinei darbuotojai už atneštą naują, švarią patalynę. Nesvarbu, kad, grįžusi kitą dieną iš mokyklos, rasiu joje girtą tėvą arba jo girtą draugą. Užtat V. Kubilienė klausėsi mano tėvo, kuris tikino, kad esu sunkus vaikas, neklausau, rūkau ir geriu“, – taip rašte savivaldybei nurodė Darija.

Atsakymas pribloškė

Kaišiadorių savivaldybei Darija išklojo ir apie patirtą seksualinę prievartą, apie ją lydėjusi norą ir net mėginimą nusižudyti, apie nuolatinius užgauliojimus namuose, fizinį smurtą, apie ikiteisminio tyrimo pareigūnų nuostabą, kad vaikas tokioje situacijoje buvo paliktas vienas be pagalbos.

„Buvau mušama, tąsoma ir vadinama baisiausiais keiksmažodžiais. Turėdavau mėlynių ant kūno. Keturiolikos metų buvau sumušta ir išprievartauta vieno iš tėvo draugų. Kai man buvo septyniolika, tėvas vos neužmušė manęs, praskeldamas man galvą su šuke“, – Kaišiadorių savivaldybės valdininkams rašė Darija.

Po mėnesio Kaišiadorių rajono savivaldybės administracija atsiuntė atsakymą.

Jame nurodytas Darbo kodekso straipsnis ir išvardyta, už kokius darbo drausmės pažeidimus darbdavys gali atleisti darbuotoją ir kad turi būti nustatytas pažeidimo padarymo faktas.

„Atsižvelgiant į tai, kad nuo prašyme nurodytų galimai darbuotojo neatliktų pareigų ar netinkamo jų vykdymo praėjo daugiau kaip dešimt metų, administracija neturi objektyvių galimybių patikrinti, ar nurodytos aplinkybės pagrįstos ir teisingos“, – atrašė valdininkai.

Nurodytos aplinkybės: „šaltakraujiškai neatliko savo pareigų“, „nė vieno karto nepaklausė manęs, ar aš pavalgysiu, ar turiu ką apsirengti, ar turiu kur miegoti, ar aš saugi namuose“, „nė vieno karto ši moteris nepasiteiravo manęs, kodėl aš bėgu iš namų“ dar neįrodo, kad darbuotojas iš esmės neatliko savo pareigų ar netinkamai jas vykdė.

Kaišiadorių rajono savivaldybės atsakymas vėl bloškė Dariją į nepasitikėjimo aplinka liūną.

„Kvailai pasijutau, nes tikriausiai parašiau per daug emocionaliai. Labai užstresavau, ką aš darau, kur aš pati lendu. Vėl suėmė baimės jausmas“, – atvirai išgyvenimus klojo Darija.

Dar viena jos gyvenimo detalė leidžia suprasti, koks šaltas ir nejautrus nuolatinį stresą išgyvenančiam žmogui yra aplinkinis pasaulis. Ikiteisminis tyrimas dėl Darijos tėvo seksualinės prievartos jos atžvilgiu buvo pradėtas ne tada, kai pati mergina, būdama maždaug aštuoniolikos, nuėjo į Kaišiadorių policiją. Ten ją sugėdino, kad visi sužinos, todėl neverta.

Tyrimas buvo pradėtas gerokai vėliau, kai išsiliejo socialiniame tinkle, o jos viešą išpažintį draugė persiuntė Kauno policijai. „Tada tyrimo metu, kai ji (specialistė socialiniam darbui – red. past.) buvo apklausama, galvojau, kad užteks ir savivaldybė pamatys, ko ji nepadarė, atleis iš darbo. Man atrodė, kad tai savaime suprantama“, – sprendimą tik dabar, o ne anksčiau informuoti Kaišiadorių savivaldybę paaiškino Darija. Biurokratinė siena

„Kauno diena“ taip pat kreipėsi į Kaišiadorių rajono savivaldybės administraciją prašydama pakomentuoti Darijos situaciją.

Administracijos direktorė Vaida Babeckienė patikino paprašiusi Pravieniškių seniūnijos darbuotojos pateikti paaiškinimą apie skunde nurodytas aplinkybes.

„Buvo įvertinti tuo metu galioję teisės aktai ir funkcijų pasiskirstymas tarp institucijų, dirbant su šeimomis, patekusiomis į socialinės rizikos šeimų apskaitą. Pažymėtina, kad minimu laikotarpiu pagal tuo metu galiojančius teisės aktus socialinių įgūdžių ugdymo ir palaikymo paslaugas, t. y. darbas su šeima, specialistų lankymasis šeimos namuose, informacijos vaiko teisių apsaugos specialistams teikimas ir pan., teikė VŠĮ Rumšiškių vaikų dienos centras. Šios funkcijos nebuvo įtrauktos į seniūnijos specialisto socialiniam darbui pareigybės aprašymą, ir V. Kubilienė jų nevykdė“, – „Kauno dienai“ atsakė administracijos direktorė.

Savivaldybės administracijos vadovė mini ir tai, kad pareigybei nustatytos funkcijos nuo Darijos minimų 2005 m. iki šiol iš esmės nesikeitė. Seniūnijos specialistas socialiniam darbui dalyvauja rengiant ir įgyvendinant vaiko teisių apsaugos ir vaiko teisių pažeidimų prevencijos gerinimo priemones, vykdo daugybę kitų šiai pareigybei nustatytų funkcijų.

Taigi, specialistas socialiniam darbui dalyvauja rengiant ir įgyvendinant vaiko teisių apsaugos ir vaiko teisių pažeidimų prevencijos gerinimo priemones, bet tai nereiškia, kad į specialisto pareigybines funkcijas įeina pastebėti skriaudžiamą vaiką, pamatyti jo nebylų pagalbos šauksmą, pagalvoti, kodėl jis bėga iš namų, pamokų, ar landynė tikrai tinkama tam vaikui.

Administracijos direktorė apgailestavo dėl Darijos prašyme aprašytų aplinkybių ir vaikystės prisiminimų. „Tokių atvejų iš vis neturėtų būti, todėl tiek institucijos, tiek atskiri darbuotojai ir visuomenė neturi likti abejingi ir privalo dėti visas pastangas, kad tokios ir panašios situacijos nepasikartotų“, – „Kauno dienai“ sako V. Babeckienė.

Kaltino save

„Tai kas tada turėjo mane ištraukti?“ – taškus susidėlioti mėgino Darija.

Rašte Kaišiadorių rajono savivaldybei ji parašė toli gražu ne visas savo patirtis. Jos išgyvenimai galėtų būti lyg gėdos stulpas visų aplinkinių abejingumui.

„Kviesdavau policiją tėvui, nes girtas jis mane mušdavo, tąsydavo, eidavo pas mane į kambarį ir visaip vadindavo. Jie atvažiuodavo, tėvas akimirksniu pasikeisdavo ir su jais gražiai kalbėdavo, dingdavo visas agresyvumas. Prašydavau, kad jį išvežtų į blaivyklą, nes noriu miegoti. Tačiau jie sakė, kad negali jo išvežti, nes aš esu nepilnametė ir manęs negali vienos palikti namie. Palikdavo namie su juo arba kartais išeidavau nakvoti pas draugę“, – pasakoja Darija.

Tačiau pabrėžia ir tai, kad, būdama vienuolikos metų, nelabai jau ir turėjo pas ką eiti. Vaikščiodavo naktimis. Žiemą sušaldavo. Šiandien ji sergu artritu, nes nuolat nušaldavo rankos tiek, kad nebegalėdavo judinti. Sušilti eidavo į bendrabučio laiptinę, geležinkelio stotį.

„Tik prisimenu, kad visą laiką buvau kaltinama. Žmonės kalbėjo apie tai, su kuriais vyrais aš miegu, nors aš su jais nemiegojau. Šaipydavosi garsiai, manau, suaugę žmonės tai girdėjo. Tėvas kaltino, kad esu sunkus vaikas, bėgu iš pamokų, iš namų, kad rūkau, geriu, nors aš kartu su juo rūkiau ir gėriau. Tiesiog dėl visko jaučiausi kalta“, – pasakoja Darija.

Dabar taip negalėtų nutikti?

Apie dabar galiojančią tvarką – Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos atstovų komentaras: Vaiko teisių gynėjai į šeimą vyksta tada, kai sulaukiame pranešimo iš policijos pareigūnų, sveikatos priežiūros įstaigų, mokyklų, visuomenės ar kitų įstaigų, taip pat ir iš socialinių darbuotojų.

Gavę pranešimą vykstame į šeimą, bendraujame su vaiku, tėvais ir, atsižvelgdami į šeimos poreikius, pasiūlome ir inicijuojame pagalbą, kurią teikia tų sričių specialistai.

Jeigu vaikui yra nesaugu jo šeimoje, vaiko teisių gynėjai užtikrina jam saugią aplinką. Tad tais atvejais, kai yra nustatomas nesmurtinis vaiko teisių pažeidimas, inicijuojama pagalba šeimai. Jeigu pažeidimas yra smurtinis, ar vaikui gresia pavojus, tuomet pirmiausia skubama užtikrinti vaikui saugią aplinką, jam suteikiama pagalba.

Tais atvejais, kai nustatomas pagalbos šeimai poreikis, už paslaugų vaikui ir šeimai teikimą atsakinga savivalda – visose savivaldybėse įkurti socialinių paslaugų centrai, dirba socialiniai darbuotojai, psichologai, kiti specialistai.

Pagalba seksualinį smurtą ar išnaudojimą patyrusiam vaikui teikiama Globos namuose „Užuovėja“ veikiančiame specializuotame centre. Profesionali pagalba būna reikalinga ir vėlesniuose etapuose. Čia vėl įsitraukia socialinių paslaugų centras ir jame dirbantys socialiniai darbuotojai, psichologas ir kt. Neretai profesionalią pagalbą pasiūlo ir nevyriausybinės organizacijos.

Pastebėjus bet kokį netinkamą elgesį su vaiku, reikėtų nedelsiant pranešti policijai arba kreiptis į artimiausią vaiko teisių apsaugos skyrių. Tad labai svarbu būti atidiems, mokyti atpažinti ženklus, rodančius, kad vaikas patiria smurtą.

Svarbu, kad vaikui atidūs būtų jo aplinkoje esantys žmonės – šeimos nariai, mokytojai, medikai ir socialiniai darbuotojai ir kt.

Tikime, kad visi su vaikais ir šeima dirbantys specialistai yra profesionalūs ir pasirengę atpažinti seksualinio smurto požymius.

Mes, vaiko teisių gynėjai, suprantame, kiek svarbu būti tinkamai pasirengus atpažinti net menkiausius seksualinio smurto ženklus, gebėti padėti vaikui atsiverti, pasitikėti mumis. Todėl nuolat giliname žinias apie bendravimą su smurtą patyrusiu vaiku, pagalbą vaikui, skiriame ypatingą dėmesį specialioms šios smurto rūšies atpažinimo mokymams.

Komentaras: Neringa Martišienė Kauno apskrities vaiko teisių apsaugos skyriaus vedėja

Požymiai, išduodantys, kad vaikas patiria seksualinį smurtą, dažnai nesiskiria nuo kitų trauminių patirčių: vaikas gali tapti liūdnas, apatiškas, nusivylęs, baimingas ar nerimastingas. Dažnai išgyvena kaltę ir gėdą dėl to, ką patyrė ir užsisiklėdžia.

Vidiniam skausmui malšinti vaikas gali pasirinkti psichotropines medžiagas, pasinerti į virtualųjį pasaulį ar net fiziškai žalotis. Gali bėgti iš namų, vengti į juos sugrįžti.

Neretai įgudę specialistai galimą seksualinį smurtą prieš vaikus atpažįsta iš specifinių ženklų: vaikas imituoja tam tikrus judesius (toks elgesys kartojasi, dažnėja), piešiniuose dominuoja nuogybės, ne pagal amžių domisi seksualinio pobūdžio klausimais, dažnai apie tai kalba.

Seksualinį smurtą patyrę vaikai paauglystėje gali būti linkę neigti savo lytiškumą, nepriima kūno pokyčių ir tai atsispindi elgesyje, aprangoje, pasirinkimuose. Seksualinis smurtas išlieka viena sunkiausiai atpažįstamų ir identifikuojamų smurto formų.

Ši istorija – abejingumo pavyzdys

Kovos su prekyba žmonėmis ir išnaudojimu centro (KOPŽI) darbuotojos buvo Darios atrama ikiteisminio tyrimo dėl seksualinės prievartos ir teismo nagrinėjimo metu. Centro vadovė Kristina Mišinienė gerai prisimena jaunos moters išgyvenimus.

– Kaip manote, kodėl baisios Darios vaikystės patirtys neduoda jai ramybės dabar, kai pati augina du vaikus, kai atrodo turėtų džiaugtis, kad ištrūko iš to liūno, yra laisva nuo jai vaikystę sutrypusių žmonių?

– Man regis, tai visai suprantama. Neigiamos vaikystės patirtys yra giliai traumavusios jauną moterį, iškrypėliškas tėvo elgesys tęsėsi labai ilgai, tuo metu kaip tik formavosi mergaitės pasaulio suvokimas, jos santykis su išoriniu pasauliu.

Šiuo konkrečiu atveju išgyvenimai persekioja auką dar ir dėl to, kad jai teko sutikti ypač abejingus aplinkinius, kurie nesikišo į toksišką tėvo elgesį su dukra – vieni galbūt patys smaginosi, žiūrėdami vaikų pornografiją, kiti jautėsi esą ne prie ko, tretį tiesiog kietaširdžiai buvo.

Žinau, ką merginai teko išgirsti komisariatare, jai ryžusis prašyti pagalbos, manau, ne vienas mūsų palūžtų tokioje situacijoje, nuleistų rankas.

– Jūs gana gerai žinote Darios istoriją, ne kartą teko bendrauti su ja pačia. Kaip manote, ar be pagalbos iš šono (kad ir tos pačios socialinės darbuotojos, mokytojų, vaikų dienos centro specialistų ir kitų) Darija galėjo kažkaip kitaip rasti, kas jai padėtų?

– Sunku dabar atsakyti. Man šis atvejis visada liks kaip giliausio aplinkinių abejingumo kenčiančiam vaikui pavyzdys, socialinių, vaiko teisių apsaugos tarnybų fiasko liudijimas.

Nesvarbu, kaip šios tarnybos dabar gina savo skylėtą profesionalumą – gėda joms, kad buvo šalia ir nematė, nereagavo. Esu įsitikinusi, kad socialinė darbuotoja, kuri taip ilgai lankė šeimą, po teismo nuosprendžio pedofilui įsiteisėjimo turėjo palikti tarnybą arba gauti nuobaudą. Jei vadovai užstoja tokį profesionalą – suabejočiau ir jų tinkamumu organizuoti tokios svarbios tarnybos darbą.

Juk kalba eina apie vaikų gyvenimus.

– Kaip jūs manote, ar tokia situacija, kokioje Darija buvo prieš penkiolika metų, įmanoma šiandien, kai, regis, labai daug kas pasikeitė vaiko teisių apsaugos reikaluose, socialiniai darbuotojai turi daugiau įgūdžių atpažinti, kas vyksta už uždarytų šeimos namų durų?

– Šiandien vaikų seksualinio išnaudojimo temai tikrai yra skiriama nepalyginamai daugiau dėmesio, specialistai mažiau krūpčioja įvardydami problematiką.

Į jūsų minimas tarnybas dirbti ateina vis daugiau išsilavinusių, principingai ginančių skriaudžiamuosius darbuotojų, mūsų centras vis dažniau sulaukia skambučių iš tarnybų, kurios praneša, dalijasi, klausia. Tačiau ši baisi tragedija – seksualinis vaikų išnaudojimas artimoje aplinkoje – nesibaigė, ji tebevyksta.

Pirmiausia dėl to, kad tarp mūsų yra žmonių, kurie jaučia liguistą seksualinį potraukį vaikams. Užsienio literatūroje minima, kad Vakarų visuomenėse tokių asmenų yra iki 3 proc.

Lietuva atkakliai neigia Seksualinių nusikaltėlių registro būtinumą. Vadinasi, mes, nors ir žinodami, kad pedofilinis potraukis yra neišgydomas, atsisakome domėtis, ką veikia atlikę bausmę vaikų prievartautojai, kur jie kuriasi.

– Ar socialiniams darbuotojams pakanka kvalifikacijos atpažinti seksualinį vaiko išnaudojimą? Ką pastebite šiandien?

– Tikrai neužtenka, nuolat girdime iš pačių specialistų nusiskundimų, kad trūksta žinių, universitete ar kolegijoje to nemokė.

Jeigu didesniuose miestuose yra geresnių galimybių kvalifikacijai kelti, atokesnėse vietovėse yra sudėtinga šiomis temomis sulaukti kokybiškų mokymų ar paskaitų.

Vis dėlto pastebėčiau, kad galimos seksualinės prievartos prieš vaikus identifikavimas nėra pavienio specialisto reikalas – ir pati tarnyba turėtų būti pasirengusi tiksliai procedūras, kaip kiekvienu tokiu atveju komanda reaguoja.

Ir tikrai ne tada, kai jau įrodymai bado akis ir nėra kaip jų nematyti, reikia pradėti krapštyti galvą, kam čia paskambinus, gal kas žinote pareigūno kokią kontaktą – jau iki tol reikia atlikti namų darbus, nuolat analizuojant situacijas, bylas, trūkstamas kompetencijas.

<https://kauno.diena.lt/naujienos/kaunas/nusikaltimai-ir-nelaimes/tevo-prievartauta-darija-kodel-manes-niekas-negelbejo-1109210>

Šokiruojantys liudijimai atidengė tikrą monstru tapusio mokytojo veidą: gydykite mane nuo pedofilijos

Dainius Sinkevičius, 2023-12-09

Jie daugybę metų tylėjo, iš pradžių net nesuprato, kodėl taip su jais elgiasi, kodėl „tai“ daro. Tylėjo, nes tikėjo tuo, ką jiems sakė – taip demonstruojama tikra meilė mažiems vaikams, toks žaidimas. O kai suprato, kad tai tikrai ne meilė ir to vaikams negalima daryti, bijojo pasipriešinti, tik siuntė nebylius pagalbos šauksmo signalus. O jis „tai“ darė vėl ir vėl...

„Jis daug kartų darė „tokius dalykus“, labai daug kartų“, – lyg susitarę kalbėjo mažamečiai. Sunku patikėti, bet šie du berniukai kalbėjo apie seksualinę prievartą, kurią vienas kentė daugiau kaip 6 metus, o kitas – 4 metus. Kai visa tai prasidėjo, vienam berniukui tebuvo vos 5 metukai, kitas buvo šiek tiek vyresnis – 8 metų. Jie tuo metu buvo dar per maži, kad tai suprastų. Mažamečius berniukus prievartavęs vyras buvo įsitikinęs, kad apie tai, ką daro su vaikais, niekas taip ir nesužinos, o jeigu šie anksčiau ar vėliau prasitars, niekas jais nepatikės. Juk jis – gerbiamas mokytojas, dirbęs katalikiškoje gimnazijoje.

Bet vaikai surado drąsos – patys atėjo į policijos komisariatą ir pasakė, kaip su jais daugybę metų elgėsi švietimo sistemoje vertinamas mokytojas. Papasakojo ir apie tai, kaip vienas vaikas, nebegalėjęs daugiau kęsti, bandė pasitraukti iš gyvenimo.

„Jis sugriovė mūsų gyvenimus“, – apie ilgametį Alytaus mokytoją kalbėjo nepilnamečiai. Šiandien jie norėtų tik vieno – daugiau niekada savo gyvenime nesutikti šio žmogaus. Mokytojo nenorėtų sutikti ir dar kiti du berniukai – kai policijoje buvo atliekamas ikiteisminis tyrimas dėl prieš mažamečius panaudoto seksualinio smurto, paaiškėjo, kad ilgą laiką seksualinę prievartą kentė ir dar du vaikai, augę vaikų globos namuose. Išskirtinį dėmesį jiems rodęs mokytojas naudojosi vaikų bejėgiškumu, šie irgi ne iš karto suvokė, jog tai, ką daro su jais gerasis dėdė, juos trumpam paėmęs iš globos įstaigos, yra nenormalu ir nusikalstama. Bet dėl to, ką darė su vaikų globos namuose gyvenančiais vaikais, mokytojas net nebuvo teisiamas – šie jaunuoliai jau yra sulaukę pilnametystės ir nenorėjo rašyti pareiškimų policijoje, o po įvykių buvo praėję pernelyg daug laiko. Tuo metu kolegų vertinamas pedagogas kratėsi jam mestų kaltinimų – esą nieko jiems nedaręs. Nenorėjo jis prisiimti atsakomybės ir dėl kitų dviejų berniukų seksualinio prievartavimo – pripažino, kad jų atžvilgiu atliko tvirkinamuosius veiksmus, tačiau tikrai neprievartavo.

„Supratau, kad su vaikais elgiuosi labai blogai, tačiau su savimi jau nieko negalėjau padaryti, tiesiog tai tapo kaip narkotikas, be kurio negalėjau“, – sakė Alytuje dirbęs mokytojas.

„Tai buvo daug kartų, gal koks šimtas“, – siaubingą realybę atskleidė vienas berniukų. Kai jis buvo atvežtas į globos namus „Užuovėja“, kur turėjo būti atliktas seksualinės prievartos vertinimas, čia dirbantys specialistai iš karto atkreipė dėmesį vaiko elgesį: nors viskas jau buvo pasibaigę, bet berniukas iki šiol negalėjo pamiršti, ką su juo darydavo mokytojas. „Jis buvo negeras daug kartų darė „tokius dalykus“, – vaikas net negalėjo garsiai ištarti ir papasakoti, ką konkrečiai turi omeny, tačiau jis sutiko į rankas paimti plasteliną – pažadėjo parodyti, kaip tai vyksta.

Ir parodė. O paskui dar papasakojo, kad mokytojas su juo taip darė seniai ir daug kartų, sakė, kad jam skaudėdavo, jis jausdavosi blogai. Su berniuku bendravę specialistai neslėpė, kad kalbėtis tokios temomis niekada nėra lengva – ir šis vaikas, kaip ir kiti, pasakodamas apie jo gyvenimą sukrėtusius įvykius jautė ne tik gėdos, bet ir nerimo jausmą. Kitas vaikas, seksualinį smurtą kentęs nuo vaikystės, prisipažino, kad anksčiau nesuvokė, kodėl su juo taip elgiasi mokytojas, jis net nesuprato, jog tai yra netinkamas elgesys. Kai jam suėjo 11-12 metų, berniukas ėmė jo vengti.

„Kalbantis apie patirtą seksualinę prievartą, stebimos intensyvios pykčio, pasišlykštėjimo, gėdos reakcijos“, – po pokalbio nurodė „Užuovėjos“ specialistai.

Už tai, kad seksualiai prievartavo, mokytojui teismas skyrė 8 metų laisvės atėmimo bausmę, be to, nusprendė, kad jis abiem nepilnamečiams privalės sumokėti po 8 tūkstančius eurų neturtinei žalai atlyginti.

„Patirta seksualinė prievarta nukentėjusiesiems sukėlė ne tik dvasinius išgyvenimus, bet ir nesunkiai sutrikdė sveikatą, neabejotina, kad vaikystėje (paauglystėje) patirtos seksualinės prievartos padarinius nukentėjusieji gali jausti ir ateityje“, – pažymėjo teismas.

Tuo metu, kai seksualiai prievartavo vaikus, mokytojas dirbo Alytaus katalikiškoje šv. Benedikto gimnazijoje. Čia jis dirbo ir tada, kai vyko ikiteisminis tyrimas, darbo vietos jis neprarado ir tada, kai pirmosios instancijos teismas nusprendė jam skirti realią laisvės atėmimo bausmę. Tik vėliau, kai žiniasklaida paskelbė apie nuteistą mokytoją, ugdymo įstaigos vadovai nutarė su juo atsisveikinti.

Po teismo nuosprendžio paaiškėjo šokiruojanti realybė – mokytojui buvo konstatuota pedofilijos liga, tačiau seksualiai prievartaudamas vaikus jis suprato savo veiksmų esmę, savo elgesį galėjo valdyti. Kaip nurodė viena eksperčių, tyrusi mokytoją, pedofilija – tai potraukis prie vaikų iki 13 metų amžiaus, trunkantis daugiau nei 6 mėnesius.

„Kaltinamajam nustatytas seksualinio pasirinkimo sutrikimas – pedofilija, – pažymėjo ekspertai. – Tai neurozės ir charakterio sutrikimas, bet tai nėra psichikos sutrikimas, kai žmonės yra nepakaltinami. Šią ligą jis turi gydytis pats.“

Būtent dėl to, kad buvo nuteistas dėl vaikų prievartavimo ir jam diagnozuota pedofilija, mokytojas skundė nuosprendį apeliacine tvarka, prašydamas jį išteisinti, nes esą vaikų neprievartavo, o tik tvirkino, o kalbėdamas apie pedofiliją, prašė skirti priverstinį medicinos gydymą.

Bet teisėjai jo skundo nepatenkino – trijų teisėjų kolegija, papildomai apklaususi ekspertę, pabrėžė, kad nėra nustatyti nepakaltinamumo ar riboto pakaltinamumo taikymui būtini kriterijai, todėl nuteistajam švelninti paskirtą bausmę ar taikyti priverčiamąsias medicinos priemones nėra teisinio pagrindo. „Nuteistasis inkriminuojamų nusikalstamų veikų darymo metu savio veiksmų esmę suprato ir juos valdyti galėjo, nuteistajam konstatuotas seksualinio pasirinkimo sutrikimas – pedofilija, neturi ryšio nepakaltinamumui“, – pabrėžė teisėjai, po kurių paskelbto verdikto dabar jau buvęs mokytojas buvo pasiūstas į kalėjimą. Pasak teisėjų, nuteistajam skirta bausmė nėra per griežta, nes jis vaikus prievartavo gana ilgą laiką, dėl panaudotos prievartos buvo sutrikdyta jų sveikata.

„Pažymėtina, kad teisingumo principo įgyvendinimas negali būti suprantamas vienapusiškai, jį siejant tik su nuteisto asmens interesais, tokiu atveju paskirtoji bausmė neatitiktų bausmės, kaip valstybės prievartos priemonės, paskirties, – nurodė teisėjo Evaldo Pašilio pirmininkaujama teisėjų kolegija. – Pernelyg švelni, veikos pavojingumo, jos padarinių ar kaltininko asmenybės neatitinkanti bausmė pažeidžia humaniškumo principą, nes taip yra formuojamas nebaudžiamumo požiūris ir sudaromos prielaidos menkinti baudžiamojo įstatymo saugomas vertybes.“

Pasak teismo, Lietuvos įstatymai asmens seksualinio sutrikimo netraktuoja kaip kaltininko baudžiamąjį atsakomybę šalinančia ir (ar) lengvinančia aplinkybe, šis psichikos sutrikimas neturi savarankiškos reikšmės bausmės skyrimui.

Ši itin skaudi istorija yra gerai žinoma Kovos su prekyba žmonėmis ir išnaudojimu centro vadovei Kristinai Mišinienei – ji iki šiol negali patikėti, kad mokytojas ilgą laiką siautėjo nebaudžiamas, o švietimo įstaigos darbuotojai net tada, kai sužinojo apie jo slaptą gyvenimo pusę, nepadarė nieko, jog apsaugotų kitus vaikus nuo galimos grėsmės.

„Kad ir kaip sunku, apie tokius įvykius turime kalbėti, – sakė K. Mišininė. – Kodėl? Nes tik supratę, kodėl toks baisus smurtas prieš bejėgius vaikus galėjo taip ilgai tęstis, kodėl šis Alytaus miesto monstras turėjo saugų dvigubą gyvenimą, mes galėsime apsaugoti daugiau būsimų aukų.“

Ji atkreipė dėmesį į vieną svarbų aspektą ilgamečio vaikų išnaudojimo bylose: „Pedofilui aktyviai veikti ir taip ilgai likti nesučiuptam faktiškai yra neįmanoma, jei jis neturi palaikymo. Tas palaikymas gali būti labai įvairus – nuo vaiko atvedimo ir atidavimo tiesiai nusikaltėliui į rankas iki draugiškos tylos dėl paaiškėjusių veiksmų. Man regis, šiuo aptariamu atveju mes kaip tik kalbame apie neabejotiną palaikymą, kurį nuteistas fizikos mokytojas gavo savo vienoje iš paskutinių darboviečių – šv. Benedikto gimnazijoje. Ką visai šaliai paskelbė direktorė, teismui (!) nutarus, jog jos pavaldinys turėjo pedofilinį sutrikimą ir ilgus metus žiauriai prievartavo mažamečius. Ogi: „Bet jis buvo puikus mokytojas, taip mylimas savo mokinių...“ Net ir nuteistas pirmos instancijos teismo, šis žmogus dar ilgus mėnesius buvo įtrauktas į darbuotojų sąrašus.“ Kodėl taip atsitiko, K. Mišininė neranda atsakymo. „Sunku pasakyti, kodėl buvusi gimnazijos direktorė taip palankiai vertino savo darbuotoją, – sakė Kovos su prekyba žmonėmis ir išnaudojimu centro vadovė. – Sakau buvusi direktorė, nes kaip tik šiomis dienomis ponis palypėjo karjeros laiptais aukšty, tapo savivaldybės švietimo ir sporto skyriaus vadove. Glumina ir tai, kad gimnazijos steigėjai – savivaldybė ir Vilkaviškio vyskupijos kurija – taip pat nesijaučia atsakingi dėl tokios situacijos. Bet labiausiai mane stebina gimnazijos moksleivių tėvai – alio, ar jums viskas čia tinka? Jūsų vaikus mokė žmogus, kuris sadistiškai, metodiškai kankino mažus vaikus, dėl to visai nesigailėjo ir teisiamas nesuprato savo kaltės? Iš kur toks pakantumas vaikų prievartautojui Alytaus mieste?“

<https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/sokiruojantys-liudijimai-atidenge-tikra-monstru-tapusio-mokytojo-veida-gydykite-mane-nuo-pedofilijos.d?id=95287625#>

Lenkija turi viešą seksualinių nusikaltėlių registrą – nepaisant kritikos tikinama, kad jis veiksmingas

Ewelina Knutowich, 2023.08.09

9 iš 10 lietuvių mano, kad šaliai yra būtinas seksualinių nusikaltėlių registras, o Seimui jau buvo pateiktas projektas dėl panašios duomenų bazės sukūrimo. Valdantieji žvelgia į kaimyninę Lenkiją, kurioje nuo 2018 m. Teisingumo ministerijos svetainėje yra pasiekiamas viešas seksualinių nusikaltėlių registras. Nors valdžia tikina, kad jis leidžia užkirsti kelią seksualiniams nusikaltimams, projektas iki šiol yra vertinamas prieštaringai.

„Teisę apsaugoti savo vaikus keliame aukščiau už nusikaltėlių anonimiškumą. Valstybė privalo ginti vaiką, o ne pedofilą. Nusikaltėlis, skriaudžiantis vaikus, gali tikėtis labai sunkių pasekmių – ne tik ilgalaikės bausmės, bet ir anonimiškumo praradimo. Dėl šių priežasčių griežtiname Baudžiamąjį kodeksą ir planuojame tolimesnius reglamentų keitimus. Į laisvę išėjęs nusikaltėlis turi būti nuolat kontroliuojamas. Visi privalo žinoti, kas yra jų kaimynas, – prieš įstatymo įsigaliojimą pabrėžė teisingumo ministras Zbigniewas Ziobro.

Teisėjas Bartoszas Jakubowski buvo pagrindinis projekto kūrėjas. Vėliau kuravo Baudžiamosios teisės departamentą, kuriame iš pradžių buvo įsteigtas registras. Dabar B. Jakubowski yra baudžiamosios justicijos teisėjas, sprendžiantis ir seksualinių nusikaltimų bylas.

Jis priminė, kad įstatymas dėl seksualinių nusikaltimų grėsmės užkardymo Lenkijoje buvo priimtas 2016 m. Jame apibrėžiamos papildomos apsaugos priemonės, kitokios, nei numato Lenkijos baudžiamasis kodeksas.

„Jomis siekiama užkirsti kelią seksualiniams nusikaltimams. Nors jau turime atitinkamų įrankių, įstatymų leidėjas nusprendė, kad panašūs nusikaltimai yra labai sunkūs ir daro nukentėjusiesiems ilgalaikį poveikį, todėl būtina imtis papildomų saugumo priemonių, kurios dar labiau sumažins nusikalstamumą, o kartu ir užkirs kelią tolesniems nusizengimams“, – aiškina teisėjas interviu LRT.lt.

Įstatymas susideda iš trijų svarbiausių apsaugos priemonių. Pirmoji – seksualinių nusikaltėlių registras. Jį sudaro trys duomenų bazės, tačiau pagrindinės yra dvi: ribotos prieigos registras ir viešasis registras. Pirmuoju gali naudotis tik konkrečios valstybės institucijos, saugos tarnybos bei darbdaviai. Jame yra visi nusikaltėlių, nuteistų už seksualinius nusikaltimus, asmens duomenys bei kita su bausmės atlikimu susijusi informacija. Taip pat nusikaltėlio anketoje yra pateikiama kitų nusizengimų istorija. Taip tyrimą atliekančios institucijos gauna visą konkretaus piliečio biografiją.

„Galima sužinoti, ar nuteistasis turi apyrankę, ar atlieka bausmę prižiūrimas policijos. Taip pat registre yra nuteistojo asmens kodas, paso nuotrauka, ankstesni nuolatinės ir laikinosios gyvenamosios vietos adresai, taip pat faktinė buvimo vieta. Kuriant registrą iš Baudžiamojo kodekso buvo atrinkti sunkiausi seksualinio pobūdžio nusikaltimai: išžaginimas, pedofilija ir kita nusikalstama veika, daranti tiesioginę ir fizinę įtaką aukoms“, – pabrėžia teisėjas.

Vienas iš registro autorių teigia, kad didžiausi ginčai Lenkijos visuomenėje kilo dėl viešo registro paskelbimo.

„Patikrinti viešo registro duomenis gali bet kuris asmuo, nepriklausomai nuo gyvenamosios šalies. Registre yra skelbiama informacija apie nuteistus ar nepakaltinamus, tačiau nusižengimus padariusius asmenis. Viešajame registre veikia paieškos pagal pavardę ar vietovardį sistema. Pavyzdžiui, paieškos rezultatai nurodo, kad Kolobžėje gyvena du, o Varšuvoje – devyni žmonės, padarę sunkius seksualinius nusikaltimus. Nusikaltėlio profilį sudaro nuotrauka, vardas, pavardė, gimimo data, lytis, gimimo vieta, pilietybė ir miestas, kuriame šiuo metu gyvena konkretus asmuo. Paspaudus ant profilio nuorodos, galima sužinoti daugiau informacijos apie atliktą bausmę“, – aiškina jis.

„Jei norime įsikurti konkrečioje vietovėje, galime patikrinti, kiek pavojingų žmonių joje gyvena. Lenkijos teisės aktų kūrėjai nusprendė, kad toks registras reikalingas siekiant užkirsti kelią sunkiems nusikaltimams ateityje. Tai yra perspėjimas būsimiems nusikaltėliams – jei pasiryš tokiai veikai, žinos, kad bus ne tik nuteisti, bet ir jų atvaizdas taps lengvai prieinamas plačiajai visuomenei. Galbūt būsimos stigmatizacijos ir viešojo gyvenimo apribojimas sustabdys dalį potencialių nusikaltėlių“, – priduria jis.

Į viešąjį registrą įtraukiami tik patys pavojingiausi nusikaltėliai, t. y. asmenys, teisti už jaunesnio nei 15 metų asmens išžaginimą, nusikaltėliai, įvykdę seksualinio pobūdžio nusikaltimus su ypatingu žiaurumu, bei recidyvistai. Jie yra kalinami be lygtinio paleidimo.

Kaip dar vieną apsaugos priemonę B. Jakubowskiis vardija darbdavių įsipareigojimus pedagogikos, švietimo, poilsio, gydymo ir kt. srityse.

„Įstatymas dėl seksualinių nusikaltimų grėsmės užkardymo įveda prievolę tikrinti konkrečius darbo kandidatus ribotos prieigos registre. Jei ten yra būsimo darbuotojo duomenys, tokio kandidato darbdavys negali priimti“, – sako teisėjas.

Jei darbdavys sąmoningai (ar ne) nepatikrins kandidato, jam grės baudžiamoji atsakomybė. „Įstatyme viskas reglamentuota nuo A iki Z, prieiga nesuteikiama ad hoc. Konkretios įstaigos direktorius privalo užpildyti specialią formą, kurią galima rasti Teisingumo ministerijos svetainėje. Vėliau ministerija šiuos duomenis patikrina ir tik tada leidžia naudotis sistema. Jei mokykloje pradės darbą naujas mokytojas, darbdavys anksčiau pateikia jo asmens duomenis. Po jų patikrinimo direktorius privalo atsispausdinti formą su unikaliu kodu, kuriame yra paslėpta informacija, kas ir kada ieškojo konkretaus asmens duomenų. Tai leidžia patikrinti, ar direktorius įvykdė savo pareigą ir apsaugojo nepilnamečius nuo galimo pedofilo“, – aiškina pašnekovas.

Įstatymo rengėjas prisimena, kad darbo metu jam kilo abejonių, kaip įstatymas veiks. „Manęs dažnai klausdavo, ar būtina tikrinti mokyklos šildymo rangovą ar vairuotoją? Ką daryti, jei neoficialiai yra kviečiama, pavyzdžiui, auklė? Tai gali būti žmogus iš kaimynystės ar šeimos narys. Nenorime per didelio valstybės kišimosi į kaimyninius ir šeimyninius santykius, todėl numatėme pataisą, kad tikrinimas registre nėra privalomas, jei laikinąjį globėją tėvai pažįsta asmeniškai. Pats nenorėčiau tikrinti brolio, sesers ar tėvų, jei žinau, kad jie nėra susiję su seksualiniais nusikaltimais“, – sako teisėjas.

Trečioji apsaugos priemonė – rizikos vietų nustatymas. Šiam tikslui pasiekti padeda Lenkijos Nacionalinės policijos komisariato publikuojamas interaktyvus žemėlapis. „Žemėlapyje galima priartinti iki pat konkrečių namų. Jis leidžia pamatyti, ar dominančioje gatvėje nebuvo užfiksuota seksualinių nusikaltimų. Tai svarbu tėvams, besirenkantiems mokyklą ar darželį. Tėvai gali atpažinti pedofilą gatvėje ar žaidimų aikštelėje, todėl bus atsargūs. Žemėlapis kartu leidžia patikrinti, kokia yra tikimybė, kad vaikas gali nukentėti eidamas iš mokyklos“, – aiškina B. Jakubowskis.

Teisėjas atkreipia dėmesį, kad nutarimas numato įrašų registruose automatizavimą. „Teismui reikėtų priimti atskirą nutartį neįrašyti asmens į registrą – antraip nuteistasis iš karto jame atsidurs. Pedofilijos aukos, bijančios pakartotinės viktimizacijos, gali kreiptis į teismą su prašymu neįtraukti nusikaltėlio į viešą registrą. Nepaisant to, jo asmens duomenys vis tiek bus prieinami riboto naudojimo bazėje. Tokiu atveju siekiame nepilnamečio gerovės, kad konkretus asmuo nebūtų siejamas su pedofilo šeima“, – sako jis.

Nuteistasis duomenų bazėje yra tol, kol jam skirta bausmė nėra panaikinama, todėl jis privalo informuoti apie bet koki gyvenamosios vietos pasikeitimą, trunkantį ilgiau nei tris dienas. Priešingu atveju jam gali būti skirta bauda arba areštas. Policija savo ruožtu privalo nedelsdama šią informaciją įrašyti į registrą – kitu atveju tai taip yra vertinama kaip nusižengimas. Tokiu būdu visa informacija yra nuolat atnaujinama.

„Toks teisinis reglamentavimas reikalingas profiliavimui ir greitesniam vėlesnių nusikaltimų atskleidimui – kai negalime užkirsti kelio, bent jau galime greičiau sugauti kaltininką. Pavyzdžiui, jei policija gauna pranešimą, kad kažkas priekabiauja prie mažų vaikų už mokyklos ribų, ji gali nedelsdama atsidaryti registrą ir patikrinti, kas gyvena netoli konkrečios mokyklos. Taip galima iš karto patikrinti galimo nusikaltėlio alibi. Panašūs mechanizmai naudojami, pavyzdžiui, Jungtinėse Amerikos Valstijose. Ten duomenų bazė yra daug platesnė – tereikia įvesti bet kokią raktinį žodį ir išskyla identiški atvejai su tomis pačiomis nusikaltėlio savybėmis, taip atrandant serijinį nusikaltėlį. Neturint panašios duomenų bazės, būtų sunku nustatyti, ar panašių įvykių nebuvo anksčiau“, – lygina Lenkijos teisėjas.

Viešojo registro idėja iškart sulaukė seksologų ir dalies politikų kritikos. Jie tikina, kad pataisa neužkirs kelio seksualiniams nusikaltimams, tačiau padarys daug žalos, taip pat ir išžaginimo aukoms. 2016 m. mokslo leidinyje „Psychiatria Polska“ publikuotame Filipo Szumskio, Krzysztofo Kaspereko ir Józefo K. Gierowskio straipsnyje remiamasi amerikiečių mokslininkų tyrimais. Buvo nustatyta, kad JAV įvedus panašų registrą, kai kuriose valstijose žymiai sumažėjo įvykdytų išžaginimų skaičius, tačiau kitose poveikio nepastebėta. Priešinga situacija pastebėta Kalifornijoje – joje prievartos atvejų skaičius išaugo.

Lenkijos Nacionalinė pedofilijos komisija paskelbė, kad 2021 m. nukentėjo 188 mergaitės ir 173 berniukai. 2022 m. aukomis buvo 161 mergaitė ir 114 berniukų. Registro kūrėjas prisipažįsta, kad kurdamas projektą iš tiesų sulaukė kritikos. „Girdėjau kritiškų balsų, tačiau jie pasigirsta paskelbus apie bet kurį teisėkūros projektą. Daugiausia buvo kritikuojama idėja, kad toks registras apskritai egzistuotų. Jis nebuvo kritikuojamas kaip papildoma bazė, nepasitenkinimas kilo tik dėl registro paviešinimo. Panaši bazė iš tikrųjų naudojama Kanadoje ir JAV, tačiau Vakarų Europoje nėra siūloma

panaši idėja. Labiausiai aprašytas ir ištirtas yra Prancūzijos atvejis, tačiau šios šalies registras labiau primena mūsų ribotos prieigos bazę. Tačiau Vakarų Europa neturi viešo registro su nusikaltėlių atvaizdais“, – lygina B. Jakubowskis.

„Mes, kaip projekto autoriai, bandome įrodyti, kad tokios bazės trūkumas kitose šalyse nereiškia, kad Lenkija negali jos sukurti. Idėja taip pat atitinka Europos Sąjungos konvencijas ir Lenkijos Respublikos Konstituciją. Registras nepažeidžia kaltininko gyvenimo gerovės – įvaizdžio ir asmens duomenų apsaugos – proporcingumo, nes atsižvelgiame į tai, kam įstatymas užkerta kelią. Valstybė privalo ginti piliečius ir užtikrinti jų gerovę. Papildomas viešas registras reikalingas kaip pusiau administracinė priemonė, kuri palengvintų potencialių aukų situaciją. Kita vertus, tai yra atgrasymo priemonė“, – aiškina vienas iš teisės akto autorių.

„Man pačiam smalsu, ar mūsų registras jau daro įtaką visuomenei. Nebepriklausau Teisingumo ministerijos delegacijai, todėl neturiu informacijos apie akto poveikį. Žinoma, svarbu žinoti, ar įstatymas yra veiksmingas“, – priduria jis.

Teisėjas atkreipia dėmesį, kad jam neteko girdėti apie atvejus, kad kas nors būtų bandęs įsilaužti į registro apsaugos sistemą ir ištrinti iš jos duomenis ar bandytų kaip nors kitaip išvengti patekimo į duomenų bazę. „Už duomenų saugumą yra atsakinga Nacionalinio nuosprendžių registro tarnyba, priklausanti Teisingumo ministerijai. Ji skirta tinkamam sistemos veikimui užtikrinti. Ten dirba labai kompetentingi žmonės“, – tikina pašnekovas.

Pataisos autorius priduria, kad į registrą įtraukti ir tie nusikaltėliai, kurie buvo teisti iki akto įsigaliojimo. „Tai ne teisinė, o administracinė priemonė, kuri galioja ir Prancūzijoje. Asmuo turi galimybę per tam tikrą laikotarpį kreiptis į teismą ir pateikti aplinkybes, pagrindžiančias, kodėl jo duomenys negali būti paskelbti registre. Tik teismas gali papildomai nuspręsti, priimti tokį prašymą ar ne. Sprendimą gali apskųsti prokuroras“, – apibendrina B. Jakubowskis.

<https://www.lrt.lt/naujienos/pasaulyje/6/2052621/lenkija-turi-viesa-seksualiniu-nusikalteliu-registra-nepaisant-kritikos-tikinama-kad-jis-veiksmingas>

Dėmesio!

VISAŲ PARĄ veikia **KOPŽI** centro **SOS numeris +370-679-61617**, skirtas konsultuoti, patarti ir informuoti nukentėjusius nuo įvairių prekybos žmonėmis formų, prostitucijos, seksualinės prievartos, pabėgusius nepilnamečius.

Šiuo numeriu skambinti mums kviečiame ir šeimų narius, bet kokių tarnybų atstovus, įtariančius apie galimą išnaudojimo, smurto ar apgavystės atveją.

Mūsų specialistų komanda - socialinė darbuotoja, psichologė ir teisininkas - pasiruošę padėti tiek Lietuvoje, tiek už jos ribų.

